

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

Vykání v dlouhodobém partnerském vztahu

Language politeness in long-term relationship

Magisterská diplomová práce

Bc. Kristýna Sudková

Vedoucí práce: Mgr. Petra Foretová, Ph.D., doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D.

Olomouc 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě literatury a zdrojů uvedených v kapitole Seznam literatury a elektronických zdrojů. Přesný počet znaků (včetně mezer, bez příloh, seznamu literatury a poznámek pod čarou) je 155 847.

V Olomouci dne 24.4.2023.....

Kristýna Sudková.....

Bc. Kristýna Sudková

Poděkování

Děkuji Mgr. Petře Foretové, Ph.D., za konzultace a cenné rady při počátcích zpracování této práce a za motivaci, která mě posouvala kupředu. Děkuji doc. PhDr. Danielu Bínovi, Ph.D., za odborné vedení a připomínky, které mi pomohly podívat se na toto téma jinými očima. Děkuji respondentům za jejich trpělivost, vstřícnost a otevřenost. V neposlední řadě děkuji mé rodině, A. a všem přátelům, kteří mi byli po celou dobu studia i zpracování této práce podporou.

Abstrakt

Tato magisterská diplomová práce se zabývá zkoumáním vykání a používání jazykové zdvořilosti mezi lidmi, kteří spolu žijí v dlouhodobém partnerském vztahu. Výzkum se opírá o teoretický rámec jazykové zdvořilosti a sociální interakce, mezi které patří i externí a interní faktory interakce. Jsou zde vymezeny také pojmy související s používáním tykání a vykání podle etikety a komunikačních příruček. Z výzkumných metod je využívána etnografie, kterou realizovali respondenti pomocí sebepozorovacích protokolů a navazující polostrukturované rozhovory. Práce mapuje fungování komunikace v dlouhodobých partnerských vztazích a její specifika při užívání vykání. Zkoumány byly komunikační situace, komunikační prostředky a oslovení. Hlavním cílem této práce je komplexní mapování fungování partnerské komunikace mezi partnery.

Klíčová slova

Partnerská komunikace, vykání a tykání, jazyková zdvořilost, partnerský vztah, manželství, etnografický výzkum, polostrukturovaný rozhovor.

Abstract

This master's thesis explores the use of exclamations and the use of linguistic politeness between people in long-term relationships. The research is based on the theoretical framework of linguistic politeness and social interaction, which includes external and internal factors of interaction. Concepts related to the use of nodding and swearing according to etiquette and communication manuals are also defined. The research methods used are ethnography, which was conducted by respondents using self-observation protocols and follow-up semi-structured interviews. The thesis maps the functioning of communication in long-term partner relationships and its specifics in the use of expletives. Communication situations, means of communication and addressing were investigated. The main aim of this thesis is a comprehensive mapping of the functioning of partner communication.

Key words

Partner communication, formal and informal communication, linguistic politeness, partner relationship, marriage, ethnographic research, semi-structured interview.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretický rámec sociální interakce	11
1.1 Interní faktory sociální interakce.....	12
1.1.1 Personální a sociální deixe.....	12
1.1.2 Tykání a vykání v češtině jako jazykový indikátor sociální distance a blízkosti	12
1.2 Externí faktory sociální interakce.....	15
1.2.1 Sociální kontext	15
1.2.2 Sociální role, status, hodnoty a normy.....	16
1.2.3 Problematika vykání optikou řečové etikety	21
1.3 Teorie jazykové zdvořilosti	22
1.3.1 Jazykové prostředky zdvořilosti	24
Exkurz I: Vykání v partnerství jako lifestylové téma.....	25
2 Metodologie	27
2.1 Hlavní a dílčí výzkumné cíle.....	27
2.2 Výzkumný vzorek	29
2.2.1 Alex a Beata.....	29
2.2.2 Celestýna a Diana	30
2.2.3 Erik a Felix.....	31
2.3 Seznámení se zpracováním a uchováním osobních údajů.....	32
2.4 Etnografický výzkum	32
2.4.1 Fáze etnografického výzkumu.....	34
2.5 Polostrukturované rozhovory	36
2.6 Průběh výzkumu.....	38
3 Analýza získaných dat	39
3.1 Kódování pozorovaných kategorií	39
3.2 Sebezpozorovací protokoly	40
3.2.1 Komunikace při společném jídle	41
3.2.2 Textová komunikace po celý den	45
3.2.3 Plánování, domlouvání a otázky	51
3.2.4 Komunikace ve spojení s činností v určitou denní dobu	54

3.2.5	Konverzace s třetími osobami (příbuznými, kamarády a rodinou)	57
3.2.6	Nezařazené.....	61
3.3	Analýza polostrukturovaných rozhovorů	64
3.3.1	První okruh otázek – Vztah partnerů a způsob komunikace	64
3.3.2	Druhý okruh otázek – Komunikační situace	70
3.3.3	Třetí okruh otázek – Partneri a společnost	71
3.4	Aplikace na dílčí výzkumné otázky	74
3.4.1	V jakých situacích partneři vykání užívají?.....	75
3.4.2	Jak se partneři mezi sebou oslovují?.....	76
3.4.3	Jak tyto prostředky souvisí se zažitým užíváním vykání ve společnosti? Vybočují nějakým způsobem z jazykových konvencí?.....	78
3.4.4	Jak reflektují partneři používání vykání?.....	78
3.4.5	Jaké jsou jejich motivace k užívání vykání?.....	79
3.4.6	Realizují partneři užívání vykání jako nástroj vyjadřování jazykové zdvořilosti?.....	79
3.5	Zodpovězení hlavní výzkumné otázky.....	79
4	Zhodnocení výzkumu	81
4.1	Limity výzkumu	81
4.2	Návrh typologie vzniku vykání v partnerství a motivace.....	82
4.2.1	Vznik vykání v partnerství.....	82
4.2.2	Typologie motivací	83
	Závěr.....	84
	Seznam literatury a elektronických zdrojů.....	86
	Seznam obrázků	89
	Seznam tabulek.....	90
	Seznam příloh.....	91

Úvod

Komunikace v partnerském vztahu je často tématem lifestyleových článků a videí, pomocí kterých se autoři snaží předávat čtenářům a divákům tipy na efektivní a asertivní dorozumívání mezi partnery. Zpracování tohoto tématu v odborné literatuře je méně častější. Většinou se jedná o unifikované knihy o mezilidské komunikaci a komunikačních dovednostech, případně o úžeji zaměřené texty o komunikaci v rodině či v partnerství, případně pak studie odkazující na komunikaci v konkrétních situacích (například milostná korespondence, zprostředkovaná interakce, krizové situace, běžné situace apod.).

V této práci je představena jedna z možností partnerské komunikace, která však není příliš obvyklou. Jedná se o komunikaci, kdy si partneři (případně manželé) vzájemně vykájí a mají vytvořená vlastní pravidla, které v souvislosti s užíváním vykání respektují a dodržují. Používání vykání může souviset také s volbou slov, která při komunikaci partneři používají. K tomuto se váže také forma oslovení, která je pro vykání a tykání specifická, avšak při užívání familiárních variant a vykání dochází k odchýlkám od klasického užívání. S ohledem na komunikační situace je také možné definovat, jaká slova partneři nejčastěji volí k oslovení, běžné komunikaci a při krizích.

Právě oslovení je specifickou složkou zdvořilosti a komunikace, a v partnerských vztazích je typické např. užívání zdvořilých nebo eufemisticky zabarvených slov. Tyto komunikační prostředky známe a používáme v každodenním životě, ve spojení s vykáním ale mohou být pro ostatní „nezasvěcené“ účastníky komunikačních situací těžko čitelné. Součástí výzkumu je proto i sebezpozorování v situacích, ve kterých jsou přítomni také další účastníci komunikace (např. děti, přátelé, rodiče, ale i cizí lidé atp.).

Důležitým aspektem pro vykání v partnerské komunikaci jsou také motivace a důvody, které partnery k užívání vykání přivedly. S tím souvisí také subjektivní vnímání vykání ve vztahu. Všechny tyto aspekty jsou pro pochopení užívání vykání ve vztahu klíčové, a proto byla do výzkumu zařazena také dílčí výzkumná otázka také na toto téma.

Zkoumání vykání v partnerské komunikaci je nutné uchopit primárně z hlediska komunikačního výzkumu, jelikož by tento jev mohl být sledován i v dalších oborech (např. v psychologii nebo lingvistice). Aby byl výzkum zachován v oblasti komunikačních studií, a zároveň nedošlo k odchýlení od výzkumných cílů práce, je důležité nejprve pojmy definovat z pohledu komunikačních studií.

V rámci teoretické části jsou definovány používané pojmy, tedy sociální interakce (včetně interních a externích faktorů), dále kulturní vzorce a společenské konvence, personální a sociální deixe a další. Tyto pojmy jsou důležitou součástí pro správné uchopení tématu, jeho kategorizace a výzkumu v rámci komunikačních studií.

Dalšími důležitými pojmy, které je nutné definovat před samotným výzkumem je tykání a vykání a jeho ukotvení v rámci českého jazyka. Obecně lze vykání zařadit do principů jazykové zdvořilosti, toto tvrzení však není možné vztáhnout na tak specifickou komunikační situaci, jako je užívání vykání v partnerské komunikaci.

Vzhledem k faktu, že komunikační studia jsou interdisciplinárním oborem, vychází tato práce také z poznatků psychologie, sociologie, lingvistiky a dalších příbuzných oborů. Při zkoumání jazykové zdvořilosti je nutné přihlídnout také k místním zvyklostem, které jsou pro každou kulturu specifické. Z tohoto důvodu jsou uvedeny také postřehy z populárně naučné literatury; jedná se o příručky slušného chování (etikety) podle Stanislava Gutha-Jarkovského a Ladislava Špačka.

Součástí této práce je také stručný pohled do historie, konkrétně k počátku dvacátého století, kdy Čermák (1903) publikoval studii o užívání vykání u rodičů a dětí na českém území tehdejšího Rakouska-Uherska.

Ve výzkumu je možné pozorovat určité limity – např. malý vzorek dotazovaných respondentů. Vykání ve vztahu je specifickým jevem, který je možné pozorovat u velmi nízkého procenta lidí v partnerském vztahu. Na výzvu reagovalo sedm párů, z nichž bylo vybráno šest respondentů (tedy tři páry), které mezi sebou dlouhodobě užívají vykání.

K výzkumu byl nejdříve připraven a konzultován sebezpozorovací protokol, jež respondenti vyplňovali po dobu tří dnů. V tomto časovém horizontu měli pozorovat komunikační situace, jejich chování a přemýšlení o tom, jak vykání s partnerem užívají. Druhou složkou výzkumu byly polostrukturované rozhovory, které byly s respondenty vedeny po více než sedmi měsících od data, ke kterému odevzdali sebezpozorovací protokoly. Díky časovému odstupu je možné pozorovat také proměny v partnerské komunikaci (např. zda došlo k přechodu na tykání, jak se proměnilo oslovení a komunikace v jednotlivých situacích apod.). Při polostrukturovaných rozhovorech bylo možné řešit i témata, na která nebyl v rámci protokolu prostor – tedy na motivace partnerů, osobní pohled na zkoumanou problematiku a další informace.

Výzkum byl realizován po dobu jednoho roku, a to v období od března 2022 do března roku 2023. Jeho primárním cílem je představit a přiblížit koncept vykání v partnerském vztahu. Výzkumný cíl této diplomové práce spočívá v přiblížení fungování běžné partnerské

komunikace u partnerů, kteří používají ve vzájemné komunikaci vykání. Hlavní výzkumný cíl reflektuje odpověď na výzkumnou otázku „*Jakým způsobem mezi sebou komunikují partneři užívající vykání?*“. Pro komplexní odpověď je třeba nejprve zodpovědět tyto dílčí výzkumné otázky:

- „*V jakých situacích partneři vykání užívají (tzn. používají vykání pouze před sebou navzájem, nebo i před rodiči, před známými, ve společnosti apod.)?*“,
- „*Jak se partneři mezi sebou oslovují?*“,
- „*Jak tyto prostředky souvisí se zažitým užíváním vykání ve společnosti? Vybočují nějakým způsobem z jazykových konvencí?*“,
- „*Jak reflektují partneři používání vykání?*“,
- „*Jaké jsou jejich motivace k užívání vykání?*“,
- „*Realizují partneři užívání vykání jako nástroj vyjadřování jazykové zdvořilosti?*“
(odpověď ANO/NE).

Odpovědi na tyto otázky byly získány prostřednictvím sebepozorovacích protokolů a následně polostrukturovanými rozhovory s jednotlivými páry (vždy za účasti obou partnerů).

Pro správnou skladbu protokolů, otázek k polostrukturovaným rozhovorům, a především pro chápání vykání v partnerství jako součásti jazykové zdvořilosti bylo také nutné jej zasadit do kontextu poznatků odborné literatury. Ke své práci jsem využila také populárně – naučné a lifestyleové zdroje, které vykání v partnerství popisují např. jako jeden z terapeutických nástrojů nebo jako fenomén v komunikaci pro oživení vztahu.

Tato práce je přínosem nejen pro komunitu, ve které si partneři vzájemně vykájí, ale také pro partnerskou komunikaci jako takovou. Zapojeným respondentům a párům, které používají ve své komunikaci vykání může poskytnout pocit sounáležitosti, ostatním pak přinést prvek pochopení pro specifickou komunikaci v partnerském vztahu.

1 Teoretický rámec sociální interakce

Sociologická encyklopedie (2018) definuje sociální interakci jako „*procesy, které spočívají v působení jednoho jednajícího (nebo jedné skupiny jednajících) na jiného jednajícího (na jinou skupinu jednajících)*.“ Jako jeden z druhů sociální interakce lze uvést sociální komunikaci (tedy výměnu sdělení). Interakci mohou ovlivňovat například procesy vlivu a moci, kooperace, sociální konflikt a další procesy. Thompson (2004:15-30) uvádí, že sociální interakci lze kategorizovat podle působení na tři typy:

- a) **Přímá interakce** – jedná se o komunikaci lidí ve stejném čase a na stejném místě, tzn. komunikace tváří v tvář, při tomto typu sociální interakce lze pozorovat také neverbální projevy účastníků procesu;
- b) **Mediovaná (zprostředkovaná) interakce** – při probíhající komunikaci je rozdíl v čase a/nebo prostoru, jedná se tedy o komunikaci zprostředkovanou například telefonem, internetem apod.;
- c) **Mediovaná kvaziinterakce** – zde lze zařadit komunikaci, která probíhá k bližší nespecifikovatelné množině příjemců (masová média, televizní vysílání). Tento typ není v rámci výzkumu použit.

V rámci této práce jsou rozlišovány první dva typy sociální interakce, jelikož se jedná vždy o komunikaci dvou osob, jež lze odlišit jako komunikaci tváří v tvář a komunikaci zprostředkovanou pomocí sociálních sítí, SMS služeb nebo telefonováním.

Sociální interakce je tvořena interními a externími faktory, které mohou ovlivňovat způsob komunikace, který mluvčí zvolí v konkrétní komunikační situaci. Mezi interní faktory ovlivňující sociální interakci lze zařadit to, jak komunikační partneři vnímají samotnou komunikaci – zda se cítí bezpečně (míra manipulace), jaký mají mezi sebou vztah (formální nebo neformální), nebo jakými vnitřními procesy jsou ovlivňováni – zde se jedná o fyziologické (hlad, bolest) a psychologické procesy (smutek, radost).

Oproti tomu externí faktory je možné obecně klasifikovat jako vnější prvky, které mohou proces sociální interakce ovlivnit. V rámci externích faktorů se jedná například sociální role, hodnoty, normy nebo status, dále pak o samotnou komunikační událost a komunikační kontext. Skutečnosti, které je možné podřadit těmto pojmům byly také předmětem výzkumu (uvedení rodinného stavu, délka vztahu, sociální stav apod.) Tyto faktory jsou blíže popsány v následujících kapitolách.

1.1 Interní faktory sociální interakce

První kategorií sociální interakce, která je v rámci této práce definována, jsou interní faktory. Jak již bylo popsáno v předchozí kapitole, jedná se primárně o prvky, skrze které partneři vnímají vzájemnou komunikaci. V souvislosti s těmito prvky je důležité uchopit také témata personální a sociální deixe, tykání nebo vykání jako indikátor sociální distance a blízkosti a další.

1.1.1 Personální a sociální deixe

Pojem sociální deixe je příbuzný s deixí personální a Hirschová (2006:167) jej definuje takto: „*Sociální deixe se rozumí referování k osobám takovou formou, která je specificky podmíněna sociálními rolemi komunikantů, v užším smyslu pak referování modifikované pravidly společenského chování vztahujícími se na užívání jazyka, tedy pravidly tzv. řečové etikety.*“

Podle této definice je tedy oslovování a vzájemná komunikace ovlivňována sociálními rolemi všech účastníků, a kromě toho také pravidly řečové etikety.¹ Sociální deixe je navíc s řečovou etiketou paralelní, a to v oblasti oslovování. Ani o ostatních vrstvách však není možné říct, že by se daly jednoznačně oddělit. V některých jazycích je sociální deixe navázána na kulturní a historické faktory. Řečová etiketa je navíc ovlivněna proměnami řečového jednání v čase a tím vzniká variabilita různých možností, jak řečovou etiketu užívat. V rámci získávání komunikační kompetence dochází po celý život k osvojování i principů sociální deixe.

1.1.2 Tykání a vykání v češtině jako jazykový indikátor sociální distance a blízkosti

Český jazyk společně s několika dalšími slovanskými jazyky užívá při oslovování tykání a vykání, které rozlišuje vzájemné postavení účastníků komunikačního procesu. Podle Jurmana (2001) souvisí používání jazyka s některými aspekty sociálních struktur. Formou oslovení, kterou účastníci komunikačního procesu volí, je definován vztah ke komunikačnímu partnerovi. Vztah může být založen na rovině mocenské (respekt, moc) nebo důvěrné a sounáležitě. Kromě vyjadřování vztahu je možné pozorovat také (dis)respekt k panujícím společenským konvencím, tedy (ne)dodržování pravidel zdvořilosti.

¹ Tato pravidla jsou blíže specifikována v kapitole 1.2.3.

Brown a Gilman (1960:255) rozlišují ve své stati dva způsoby, a to T-formu (tykání) a V-formu (vykání). Popisují, že v návaznosti na moc existují různé vlastnosti, které mají vliv na používání tykání nebo vykání. Jedná se například o fyzickou sílu, věk, pohlaví nebo postavení ve společnosti. Charakter mocenské sémantiky objasňují na příkladech z historie (používání tykání a vykání vůči podřízeným: obecně platilo, že výše postavení oslovovali poddané tykáním, ale nechávali si vykat). T-forma dále popisují jako familiární, bývá využívána pro důvěrnou komunikaci mezi lidmi, kteří se dobře znají, V-formu představují jako zdvořilou a oficiální podobu, která se používá u formálních jednání a v komunikačních situacích s jedinci, kteří nepatří mezi blízké osoby z okruhu mluvčího.

Druhou kategorii nazývají jako sémantiku rovnosti (nebo blízkosti), právě v té je spíše užívána T-forma. Upozorňují však na fakt, že to, co je pokládáno v různých kulturách za znak moci nebo blízkosti se může v jiných kulturách lišit. Římalová (2014:29-30) uvádí, že v české kultuře jsou pro volbu mezi užitím T-formy nebo V-formy směrodatné faktory, jako je věk, pohlaví, postavení, mentální role, příbuzenské vztahy apod. Dále uvádí, že se tyto dvě sémantiky mohou vzájemně dostat do kolize a vznikají tak složité situace, které mohou mít za následek volbu špatné formy. Příklad udává z oblasti rodinné komunikace, tedy rozdíl mezi dorozumíváním mezi snachou a zetěm, do protikladu staví komunikaci mezi tchýní a tchánem.

Mimo akademickou tvorbu se tykáním a vykáním zabývá Patočka (2000:10). Podle něj náleží používání tykání a vykání do skupiny důležitých zásad, které lidem vymezují to, jak by se měli chovat ve společnosti, což navazuje na teorii řečové etikety. Dále popisuje také konkrétní vlivy na tykání a vykání (2000:28-29), mezi které řadí následující kategorie:

- osobní a osobnostní,²
- sociální a skupinové,³
- historické a časové⁴ a
- jiné.⁵

Jako další možná vliv uvádí také místo a povahu akce, kde dochází ke komunikační situaci a popisuje toto tvrzení na příkladu. V klubu nebo baru je mnohem pravděpodobnější, že mezi sebou i neznámí komunikační partneři spíše použijí tykání, kdežto na společensky významné události je pravděpodobnější, že se v podobné komunikační situaci osloví spíše za použití vykání.

² Zde zařazuje např. vlastnosti, zkušenosti a osobnostní rysy účastníků komunikace.

³ Do této kategorie spadá např. charakter a velikost sociální skupiny, sociální atmosféra nebo role a společenské statusy.

⁴ Věk, bydliště, styl výchovy v rodině a další.

⁵ Do této kategorie zařazuje pohlaví, aktuální individuální a pracovní situace, dosažené vzdělání a podobně.

Věnuje se také tykání a vykání jako ukazatele kvality vztahu, používání odlišné formy oslovení však není možné definovat kvalitu vztahu mezi dvěma jedinci (2000:49).

1.1.2.1 Historie vykání v(e) (rodinných) vztazích v českém jazyce

Čermák (1903:357-360) ve své stati odlišuje užívání zájmen „ty“ a „vy“ dětmi podle demografických dat. Podle jeho zjištění bylo užívání tykání a vykání od dětí rodičům a dalším rodinným příslušníkům přímo provázáno s vlivem německého jazyka. Uvádí, že v místech, která nejsou zasažena každodenním užíváním němčiny⁶ děti častěji ve vztahu k rodičům užívají oslovení „vy“, kdežto v pohraničí a místech, kde je vliv němčiny na český jazyk vyšší⁷ bývá častěji užíváno tykání.

Popisuje také konkrétní kombinace užívání tykání a vykání v rodinách podle regionu, ve kterém žijí. Jedná se o tyto varianty:

- Děti vykají rodičům, rodiče dětem tykají, děti a rodiče vykají prarodičům (západní Čechy, okolí Jarova a Blovic),
- děti otcům vykají, matkám tykají, děti a rodiče vykají prarodičům (Domažlicko),
- děti rodičům vykají (89 %), tykají (11 %), děti a rodiče prarodičům vykají, ve dvou případech onikají (Svaté Pole u Dobříše),
- děti rodičům tykají i vykají (rozdíly podle zvyklostí v rodině), prarodičům vykají a objevují se i první případy tykání. (Ranná u Loun),
- více než polovina dotázaných dívek uvádí, že rodičům i prarodičům tykají, dále je zmiňováno užívání onikání a používání zájmena „ona“ ze strany (pra)rodičů ve vztahu k více dětem (Mělník),
- děti užívají označení nebo zájmeno „vy“ a přidávají k němu sloveso ve tvaru 2. osoby množného čísla, tedy „tatínek povídali“ (vesnice v okolí Uherského Brodu),
- děti užívají označení nebo zájmeno „vy“ a přidávají k němu sloveso ve tvaru 3. osoby jednotného čísla, tedy „tatínek povídal“ (Uherský Brod).

Patočka (2000:19-20) zmiňuje změny v používání tykání a vykání před a po listopadové revoluci v roce 1989. Jeho poznatky vychází z menšího osobního dotazování, z jehož výsledků

⁶ V tomto případě se jednalo spíše o vesnice či malá města.

⁷ Zde se jedná o větší, například okresní města.

ale vychází, že používání tykání a vykání v českém jazyce je v podstatě stejné, pravděpodobně se změnila pouze míra respektu.⁸

Marušinec et al. (Mensa.cz) ve svém výzkumu uvádí, že v současné době je běžné, že děti rodičům a ostatním příbuzným tykají, přičemž vykání dospívajícím (od starších mluvičích) je možné pozorovat mezi patnáctým a osmnáctým rokem. U mladých dospělých (18–25 let), kteří se náhodně potkají na ulici je běžné vykání, u stejné věkové kategorie se v jiné komunikační situaci (například v baru, ve škole) objevuje tykání. Dále uvádí, že v českém jazyce je možné pozorovat zvláštnost v podobě zdvořilostního mezistupně, a to vykání v kombinaci s oslovením křestním jménem.

Co se týká zmínek v populárně naučné literatuře, k historii tykání a vykání v českém jazyce se vyjadřuje také Špaček (2019:29). Podle něj je vykání úzce spjato s tradicí a má kořeny „ve formalizovaném oslovování za *habsburské monarchie a poté během první republiky*“. Oslovování žen s použitím vykání bylo tehdy odvozeno od profese jejího manžela (*paní radová, paní doktorová* aj.). Zmiňuje také používání onikání, tedy užívání slovesa ve tvaru 3. osoby množného čísla (*Kdepak jste byli, maminko?*) a onkání, tedy používání slovesa ve 3. osobě jednotného čísla (*Františku, přinesl mi čaj*).

1.2 Externí faktory sociální interakce

Pro pochopení procesu sociální interakce je nutné nejdříve definovat pojmy, které mají na její průběh přímý vliv. Jako první jsou představeny externí faktory, mezi které patří např. kontexty, role, hodnoty a další prvky, jež jsou běžnou součástí každého komunikačního procesu.

1.2.1 Sociální kontext

Sociální kontexty jsou definovány několika mechanismy, které jsou zároveň také základem sociálního jednání. Pomocí těchto mechanismů je možné nahlížet na skutečnosti, které mohou mít v sociální interakci vliv na výběr užívaných verbálních prostředků. Prvním aspektem sociální interakce je scénář, který Hayesová (2007:9:10) vykládá jako předem definovanou podobu plánovitých posloupností. Tyto posloupnosti regulují chování a díky nim je možné očekávat, jakým směrem se události budou ubírat. Autorka tuto tezi demonstruje na příkladu obědu v restauraci. Jedná se o situaci, které se účastní několik osob a všem je znám průběh celé situace, i když se vzájemně neznají.

⁸ U tohoto autor uvádí, že v běžné komunikaci se pravděpodobněji začíná mladším lidem tykat dříve, než tomu bylo před revolucí.

1.2.2 Sociální role, status, hodnoty a normy

Jako druhou složku sociálního kontextu uvádí Hayesová (2007:10) sociální role. Podle ní jsou sociální role vždy reciproční, odehrávají se tedy v párech, protože je jimi definován vztah k jiné osobě. V průběhu života se role mohou měnit vlivem dalších situací, např. při ukončení partnerského vztahu žena přichází o roli partnerky/manželky, ale nepřichází o roli matky apod. Mountoussé a Renouard (2005:100) definují pro potřeby sociologie sociální status jako pozici, ve které se člověk nachází v konkrétní oblasti života. Jedinec tak může být komponován do více sociálních statusů, jelikož pro každou z jeho oblastí existují jiné role. Muž tak může být např. manželem a otcem (v prostředí rodiny), programátorem (v zaměstnání), motorkářem (v oblasti osobních zájmů) a k tomu i městským zastupitelem (v oblasti správní). Statusy je možné zařadit do dvou skupin podle toho, jaká je pozice jedince. První z nich je horizontální, která definuje vztah k osobám, které jsou jedinci rovné a druhá, vertikální, se soustředí na pozici v rámci určité hierarchie. Každý status je vyjadřován jednotlivými rolemi, které vyjadřují povinnosti i práva k němu vázané. Sociální role definovali Mountoussé a Renouard jako „*chování, které skupina od jedince v určité situaci očekává*“ a dále uvádí, že ke každému sociálnímu statusu je přiřazeno několik sociálních rolí.

Definice Mountoussého a Renouarda se proti definici Hayesové liší v použité terminologii, zatímco první zmínění vidí sociální roli jako očekávané chování, Hayesová za sociální role považuje vztahy, které jedince spojují s jeho okolím.

Se výše vysvětlenými pojmy úzce souvisí také normy a hodnoty, jelikož dodržování některých pravidel je s nimi přímo navázáno. Definici sociální normy uvádí Mountoussé a Renouard (2005:97), kteří je vidí jako pravidla, která ve společnosti upravují chování lidí. Rozlišují je na explicitní (oficiální), mezi které řadí například zákony nebo školní řád. Tyto pravidla mají korigovat individuální chování jedinců. Implicitní pravidla upravují chování v menších skupinách, kterými může být třeba kroužek pro dítě (institucionální rovina) nebo rodina (osobní rovina). Tyto předpisy nemusí být nijak ukotvena psanou formou, jedná se o domluvená pravidla, které se zavazují dodržovat všichni členové skupiny. Sociální normy jsou vymahatelné sankcemi, které mohou mít pozitivní i negativní formu. Reakcí na (ne)dodržování norem může být projev neverbální komunikace (úsměv, zamávání, domluvený posunek) nebo verbální (heslo, slovní reakce). Způsoby sankcí si každá skupina určuje sama a jsou v ní pochopitelná a vymahatelná.

Mezi sociální normy (ve formě implicitní) je možné zařadit právě i používání vykání v partnerství, jelikož se jedná o společně dohodnuté pravidlo komunikace ve vzájemném

soužití. Pravidla vlastního milostného vztahu si partneři určují společně a mohou do nich zahrnout i formy komunikace, a to jak ve verbální i neverbální formě.

Hodnoty jsou se sociálními normami velice úzce provázané. Normy jsou ale definovány konkrétním požadavkem nebo pravidlem, zatímco hodnoty jsou abstraktní (jedná se o soubor pojmů, pod kterými si není možné představit konkrétní význam). Jedná se například o pojmy svoboda, láska, rovnost apod., které si může každý jedinec vykládat jinak a také je může jinak prožívat.

1.2.2.1 Partnerství jako zdroj sociální role

Vzhledem k tomu, že dva páry, které se výzkumu účastní jsou stejnopohlavní, je zde nutné vymezit také registrované partnerství, a to jako jedinou možnost pro uzavření svazku mezi homosexuálními páry, který je v České republice státem uznáván. K tomu je uvedena také definice manželství (tento způsob uzavření svazku je uveden ve vztahu ke třetímu páru). Všechny tyto definice jsou důležité pro usazení tématu do širšího kontextu. Tyto pojmy jsou definovány v oblasti práva, sociologie a psychologie.

Co se týká partnerství jakožto označení vztahu, Praško (2005:27) uvádí jako hlavní atributy partnerského vztahu vzájemnou péči, touhu, blízkost, společný život a lásku. Dále uvádí, že k jeho zrání je nutné, aby oba partneři vyznávali hodnoty osobní svobody a zodpovědnosti. Tyto atributy jsou tedy základními kameny pro rozvoj a fungování zdravého partnerského vztahu.

Matějková (2007:11-14) uvádí, že každý milostný vztah (tedy partnerství) prochází dvěma fázemi. První, fáze zamilovanosti trvá 2-3 roky, avšak může odeznít i dříve. Jedná se o období, ve kterém jedinci zažívají pocity euforie a odvahy. Druhou fází popisuje jako období lásky, která je již trvalým citem, který je provázán s pocitem přijetí a bezpečí, který partneři cítí vzájemně.

1.2.2.1.1 Manželství

Nejprve k právnímu výkladu: podle § 655 zákona č. 89/2012 Sb., je manželství „*trvalý svazek muže a ženy, (...) jehož hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc*“. Vzniká podle § 656 zákona č. 89/2012 Sb., „*svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy*.“ Manželství je možné ukončit pouze rozvodem nebo úmrtím jednoho z manželů a osoby v tomto svazku se nazývají jako manžel a manželka a oba mají stejné povinnosti a stejná práva.

Na poli sociologie vymezuje Sociologická encyklopedie (2018) manželství jako „*obvykle společensky uznáný, legalizovaný sexuální vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví, o němž se předpokládá, že se dříve či později stane základem rodiny*“. Představuje také dělení manželství, a to podle počtu partnerů na:

- monogamii (spojení jednoho muže a jedné ženy),
- polygamii (spojení jednoho muže a dvou nebo více žen),
- polyandrii (spojení jedné ženy a dvou nebo více mužů),

přičemž Český právní rámec umožňuje sňatek ve smyslu právoplatného manželství pouze v monogamních vztazích.

Psychologickou definici manželství uvádí Novák a Hrgáčová (2007:8) jako psychologický ideál vzájemného soužití muže a ženy. Zároveň upozorňují, že tento ideál je téměř nedosažitelný, protože společné soužití s jinou osobou může přinášet oběma partnerům problémy. Vyjmenovávají atributy, jež mohou manželství definovat jako šťastné, tady lásku, vášeň a přátelství, přičemž mohou být zastoupeny v různé míře. Za nešťastné manželství je pak možné považovat takový manželský vztah, ve kterém absentují city, sexuální život, vzájemná slušnost a finanční vyváženost.

1.2.2.1.2 Registrované partnerství

Podle Burešové (2020:31) jeden z prvních návrhů na uzákonění registrovaného partnerství odkazoval na paralelnost s manželstvím, pouze mu byl přidělen jiný název. Tento návrh však uzákoněn nebyl. Liší se ve vymezení statusu (partnerství je vymezeno jako jiný, nikoliv jako rodinný), neobsahuje vdovské nebo vdovecké jistoty a zakazuje účastníkům registrovaného partnerství individuální i párovou adopci.

Registrované partnerství upravuje zákon č. 115/2006 Sb., který tento svazek definuje jako „*trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví*“. Registrované partnerství vzniká i zaniká podobně jako manželství, a to projevem vůle před matričním úřadem či v případě zániku rozvodem nebo úmrtím jednoho z partnerů.

1.2.2.1.3 Nesezdané soužití

Podle právního vymezení může být nesezdané soužití definováno jako soužití dvou osob opačného pohlaví, jejichž vztah není nijak právně upraven. Dořičák (2016) uvádí, že z této definice vychází čtyři znaky, jež jsou pro status nesezdaného soužití charakteristické, a to:

- musí jít o soužití dvou osob odlišného pohlaví,
- jež tvoří životní společenství (dlouhodobě spolu žijí a hradí vzájemné potřeby, např. nájem, vybavení domácnosti, spotřební věci apod.),

- jejich vztah není potvrzen žádným právním obřadem (neproběhl obřad uzavření manželství ani registrovaného partnerství),
- vztah funguje určitou dobu, která je zákonem blíže stanovena, aby mohl být právem akceptován. Tato doba je ustanovena jako delší než tři měsíce.

Nesezdané soužití je tedy právem neupravovaný vztah, který se dá použít pro zastřešení romantických vztahů u párů, kteří nežijí v manželství nebo registrovaném partnerství.

Podle Sociologické encyklopedie (2018) je nesezdané soužití odborně definováno jako *kohabitanca*, tedy „soužití dvou jedinců opačného pohlaví ve svazku podobném manželství bez formálního uzavření sňatku.“ Z historického hlediska je třeba kořeny hledat v sociálních změnách, které souvisí s modernizací společnosti, růstem vzdělanosti a zaměstnanosti žen a s vyšší garancí sociálních jistot.

1.2.2.2 Kulturní vzorce a společenské konvence

Nástroje, které upravují vliv kultury na jedince se nazývají kulturní vzorce. Jedná se o projevení určitých norem chování a rolí, a zároveň očekávání toho, jak se má člověk v konkrétní sociální pozici chovat. Výrost (2008:59) uvádí, že „kulturní vzorce neovlivňují jen chování člověka, ale působí i na jeho postoje, vnímání a myšlení“. Kulturní vzorce jsou rozdílné podle jednotlivých světových kultur.

Výrost (2008:59) dále popisuje, že mezi kulturní vzorce patří i sociální normy, a to ve formální a neformální podobě. Mezi vysoce formalizované normy chování patří zákony, upravující specifické porušení nastavených norem ve společnosti konkrétními tresty. Jako neformální normy je možné uvést zvyky a tradice.

Podle Sociologické encyklopedie (2018) jsou kulturní vzory koherentním systémem společenských funkcí, chování, hodnot a norem, které jsou charakteristické pro konkrétní kulturu a společenství. Tyto vzorce jsou společností akceptovány a jsou formovány do zvyků. Kulturní vzory patří na mezi kulturní tradice, avšak nemusí být nutně přijímány všemi členy konkrétní společnosti. Je zde také popsána možnost akulturace, tedy přenosu hodnot do jiných kultur a společností. Tím mohou být spuštěny nebo vyvolány kulturní změny, a to především u méně rozvinutých společností.

O společenské konvenci Sociologická encyklopedie (2018) uvádí, že pojem pochází z latinského *conventio*, v překladu tedy *dohoda*, *zvyklost*. Jedná se o soubor ustálených pravidel platících v určitém společenském prostředí. Účel těchto pravidel je primárně v usnadnění a zpříjemnění styku mezi lidmi, kteří zastávají stejné hodnotové preference. Dochází

tak k ulehčení vzájemného společenského styku, ve kterém účastníci komunikace vědí, jak se mají chovat a mohou předvídat, jak se ve stejné situaci asi budou chovat ostatní lidé. V rámci společenských konvencí je možné odlišit také jazykový (konverzační) význam, do kterého spadají výrazy spojené se zdravením, oslovováním, vedením diskuse apod. Mezi část konverzační patří také užívání tykání a vykání.

1.2.2.3 Komunikační situace

Hirschová (2017) definuje komunikační situaci jako „*soubor okolností, za nichž a v nichž se odehrává řečová činnost (komunikace, řečové jednání, jazyková interakce) a které tuto činnost spoluvytvářejí a ovlivňují*“. Zpravidla bývá charakterizována dvojicí pojmů, je tedy možné označit komunikaci jako:

- verbální – neverbální,
- interpersonální – masová,
- veřejná – soukromá,
- institucionální – neinstitucionální,
- psaná – mluvená,
- v jednu kódu – ve více kódech.

Za součást komunikační situace se považuje také prostředí, ve kterém se komunikace odehrává, dále prostorové a časové ukotvení komunikace (Hirschová (2017) uvádí např. komunikaci tváří v tvář a distantní). Dalším aspektem je jazykový kontext, protože každá výpověď může měnit znalosti a postoje komunikantů. Komunikační situace je tedy jedinečnou a neopakovatelnou událostí, ve které se dva jedinci setkávají za účelem komunikace.

1.2.2.3.1 Typy komunikačních situací

Podle Kaderky (2013:30) rozděluje komunikační situace na následující typy:

- základní – tedy situace, ve které spolu mluví lidé na stejném místě, tedy ve společném auditivním a vizuálním prostoru, jelikož součástí této situace jsou také prvky neverbální komunikace,
- do druhé kategorie je možné zařadit komunikační situace, které porušují jednu z podmínek pro základní typ (jedná se tedy např. o elektronickou komunikaci, telefonování, sledování situace apod.).

Komunikační situace je možné rozlišovat z pohledu jejich aktérů. Z tohoto pohledu je možné odlišit dvě úrovně. První, *individuální*, je podle Kaderky (2013:31) „závislá na biografické situaci aktéra“. To znamená, že mohou být typizovány pouze situace, do kterých se aktér

pravidelně dostává a mají pro něj (nebo pro skupinu) určitou důležitost. V rámci těchto komunikačních situací může na jedné straně docházet „*k rituálu fatické komunikační výměny*“.

Sociokulturní, tedy druhá z rozlišovaných úrovní, zastřešuje takové komunikační situace, „*jejichž popis či pojetí platí i za hranicemi biografické situace konkrétního aktéra*“ (Kaderka, 2013:31). Na této úrovni je možné pozorovat situace, které jsou důležité pro život jedince ve společnosti.

1.2.3 Problematika vykání optikou řečové etikety

Švehlová (1994:48) definuje etiketu jako „*soubor stereotypně se opakujících činností a pravidel chování, které dovolují lidem žít bez výrazných interakčních konfliktů*“. Římalová (2014:31-32) uvádí, že stejně jako zdvořilost má i řečová etiketa různou podobu v závislosti na tom, do které kultury je řadíme. Na etiketu a dodržování těchto pravidel má vliv několik pragmatických faktorů, např. vztah mezi účastníky, věk, pohlaví, sociální role apod. Pravidla etikety je tedy možné nejčastěji zaznamenat v těchto verbálních sděleních:

- oslovení,
- pozdravy a loučení,
- pozvání,
- poděkování,
- výzvy a pokyny,
- výtky a stížnosti,
- souhlas a nesouhlas.

Etiketu lze tedy nazvat i jako pravidla slušného chování. Jedná se o společensky ukotvená doporučení, které jsou společensky vymahatelné a je vyžadováno jejich dodržování. V Československu sahají kořeny etikety do ranných let 20. století, kdy byla poprvé vydána příručka společenského chování Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského, který se ve svých dílech se věnoval uplatnění pravidel společenského chování ve všech oblastech života (např. pro obchodníky, vojáky i mladistvé). V současné době představuje mentora pravidel etikety Ladislav Špaček (případně ve spolupráci s Ivem Mathém), který se tomuto tématu věnuje v několika knihách a televizních pořadech. V jedné z knih (2005:27-28) společně s Mathém uvádějí, pravidla pro seznamování a nabízení tykání, pro které platí tato pravidla:

- žena nabízí tykání muži,
- služebně výš postavený nabízí tykání služebně níže postavenému,
- starší nabízí tykání mladšímu.

Dále uvádějí, že jelikož tykání nabízí vždy společensky významnější osoba, je nevhodné jej odmítnout. Zároveň používají také pojem „důvěrnější vykání“, jež je kombinací užívání sloves ve tvaru 2. osoby čísla množného, avšak doplněné o křestní jméno oslovovaného. Tato varianta je často užívána na pracovištích, na kterých jsou nastoleny formální vztahy.

Podle Smejkalů s Bachrachovou (2011:64) je „*tykání zpravidla výrazem blízkých, přátelských, intimních nebo příbuzenských vztahů.*“ Uvádějí také, že v rámci rodinných vztahů je tykání běžnou zvyklostí, a to včetně širšího příbuzenstva a rodinným známým, jejichž vztahy jsou závislé na místních zvyklostech. Špaček (2019:29) dále uvádí, že nejformálnější formou komunikace je vykání v kombinaci s příjmením (např. Paní Nováková, mohla byste...).

Patočka (2000:10-12) uvádí stejná pravidla pro nabízení tykání a dodává, že „tykání je především projevem důvěry a sblížení se“ a že nabídku k tykání většinou doprovází také stisk ruky. Uvádí také zvyklosti v tykání mezi rodinnými příslušníky, tedy i mezi manželem a manželkou.

1.3 Teorie jazykové zdvořilosti

Vzhledem k tomu, že vykání v českém jazyce lze považovat za jeden v projevu jazykové zdvořilosti je zde zařazen také zběžný vhled do tohoto tématu.

Podle Nekuly (2017) je zdvořilost způsobem, jakým se lidé chovají v každodenním používání jazyka, který je definován určitými normami nastavenými pro určitou společnost. Zdvořilost se může projevovat specifickým oslovením, pozdravem nebo prosbou, které jsou proneseny slušně a působí uctivě. Římalová (2014:23) se opírá o zdvořilostní maxima Leecha (1983), který je definuje jako pokyny, jež mají být dodržovány při zdvořilém chování. Mluvčí je však nemusí uplatnit všechny najednou. Jedná se spíše o doporučení, která jsou platná pro určité typy komunikačních situací. K tomu Římalová (2014:24) uvádí Leechův návrh tří škál, pomocí kterých si účastníci komunikace volí, jakým způsobem se budou zdvořile vyjadřovat. Jedná se o tyto principy:

- škála nákladů a prospěchu,
- škála nezávaznosti,
- škála nepřítomnosti.

Již výše zmíněná zdvořilostní maxima definuje Leech (1983:136) a dělí je na další dvě submaxima. Ty vyjadřují možnosti toho, co by mluvčí měl dělat a to, co naopak není vhodné. Hoffmanová (1999) popisuje, že cílem je, aby komunikační „*partner měl z komunikace*

maximální ‚zisk‘ a minimální ‚ztrátu‘“. Všechna Leechova maxima jsou blíže popsána v následující tabulce.

Název	Čeho se vyvarovat	Co dělat
Maxima taktu	minimalizovat náklady na komunikačního partnera	maximalizovat jeho prospěch
Maxima velkorysosti	minimalizovat svůj prospěch	maximalizovat nároky na sebe
Maxima souhlasu	minimalizovat nesouhlas s adresátem	maximalizovat souhlas s adresátem
Maxima skromnosti	minimalizovat sebechválu	maximalizovat sebekritiku
Maxima shody	minimalizovat neshodu	maximalizovat schodu
Maxima souladu	minimalizovat nesoulad	maximalizovat soulad

Tabulka 1 – Zdvořilostní maxima, zdroj: autorka podle Leecha (1983)

Další možností, podle čeho zdvořilost definovat, je založená na teorii sociálních norem. Vychází z předpokladu, že každá společnost je založena na dodržování souboru pravidel, které upravují způsoby chování. Mezi tato pravidla je možné zařadit i používání tykání, vykání a dalších prostředků jazykové zdvořilosti. Aby bylo chování jedince považováno za zdvořilé, je nutné, aby korespondovalo se společensky nastavenými normami. Sociální normy a další pojmy s nimi spojené jsou definovány níže.

Jiný přístup ke zdvořilosti je založen na konceptu tváře. K tomu se vyjadřují Brownová a Levinson v knize *Politeness: Some universals in language usage*. Společně dělí zdvořilost na negativní a pozitivní (2010:70), k tomu se vážou pojmy negativní tvář a pozitivní tvář.

Pojem	Vymezení
Pozitivní tvář	Touha po uznání
Negativní tvář	Touha po tom, aby ostatní jedinci nezasahovali do činnosti mluvčího
Pozitivní zdvořilost	Posilování pozitivní tváře adresáta – shodné cíle, projevování solidarity s adresátem apod.
Negativní zdvořilost	Kompenzace rizika ohrožení adresátovy negativní tváře – respekt ke svobodnému jednání adresáta.

Tabulka 2 – Pozitivní a negativní zdvořilost, zdroj: autorka podle Brownové a Levinsona (2010)

Poslední koncept zdvořilosti, který je zběžně pro účel této práce představen, se váže ke společenskému postavení účastníků. Nekvapil a Neustupný (2005) vidí jako podstatu zdvořilosti to, jak se mezi účastníky komunikace projevuje odstup v tom, co si vzájemně sdělují. Ve své studii navazují na stať Browna a Gilmana (1960) *The Pronouns of Power and Solidarity*, ve které představují systém založený na dvou parametrech, a to na moci a solidaritě.

1.3.1 Jazykové prostředky zdvořilosti

Komunikaci je možné rozdělit na dvě složky, a to verbální a neverbální. Zdvořilost je možné vyjádřit právě i prostřednictvím neverbální komunikace, lze uvést mimické pohyby, pohyby očí a používání gest apod. Například pohled komunikačnímu partnerovi do očí je v českém prostředí brán jako jedna z možností neverbální komunikace, která se dá považovat za zdvořilou. V jiných kulturách (především v asijských zemích) je úcta k protějšku vyjadřována spíše sklopením zraku. Při posuzování zdvořilosti neverbální komunikace je možné sledovat také proxemiku, postoj, intonace, ale například také vhodně zvolené oblečení. Neverbální a verbální projev spolu úzce souvisí, mohou verbální projev zesilovat nebo naopak.

Co se týká jazykových prostředků komunikace, které je možné číst jako prostředky vyjádření zdvořilosti, jedná se především o formy oslovení a pozdravu. Některé jazyky využívají k vyjádření zdvořilosti také určité tvary sloves.

Exkurz I: Vykání v partnerství jako lifestylové téma

Vykání je úzce provázáno se sociálními normami a pravidly společenského chování a není zvykem, že by mezi sebou používaly vykání osoby tak blízké, jak partner s partnerkou, případně manželé, a proto neexistují ani odborné publikace, ve kterých by byl tento fenomén zaznamenán ze současného pohledu. Na internetu je možné dohledat několik lifestylových a blogových článků, které se tématem vykání ve vztahu zabývají.

Například blogerka Adéla Zelenda Kupcová (2018) se na vykání se svým partnerem vzájemně dohodli. Vykají si již několik let a uvádí, že se snažili k tykání vrátit, ale oproti vykání jim již znělo divně. Na svých webových stránkách píše, že společně našli minimálně tři výhody, které jim používání vykání přináší, a to:

- neumí se ošklivě pohádat, případně říci něco, co by toho druhého mohlo zranit, protože vykání ve spojení s vulgarismy zní spíše komicky,
- ve společnosti, kde je tykání běžné je vzájemné tykání mezi partnery jedinečným, tedy něčím, co je záležitost jen dvou lidí,
- oba partneři zároveň vykání chápou jako vyjádření vzájemné úcty.

Obecně je možné říct, že vykání ve vztahu může vyplývat ze dvou pohledů. První může kořenit právě ve výše uvedených bodech, jež zahrnují vzájemnou úctu a jedinečnost, druhá souvisí spíše s humorem a recesí. Psycholožka Vaňková (Žena-in.cz, 2009) se vyjadřuje o vykání a sexuálním životě partnerů takto: „*je velice pravděpodobné, že partneři, kteří si ve vztahu vykájí z recese, si při sexu buď nevykájí, nebo také pouze jako projev určitého humoru a nadsázky*“. Předpokládá, že partneři, jež si mezi sebou vykájí z jiného důvodu při sexu nejsou sdělní a intimnosti pro ně mohou být tabu, toto tvrzení však není opřeno o žádný výzkum.

Labusová uvádí na svých webových stránkách článek psychologa Smékala *Proč si vykat* (2009), ve kterém autor popisuje, že mezi tykáním a sociální blízkostí nemusí existovat korelace, spíše je nutné si uvědomit, jaký vztah o ba mluvčí mezi sebou pociťují. Referuje na Patočkovu knihu *O tykání a vykání* (2000), kde autor popisuje rozdíly mezi vykáním se vzájemnou blízkostí a tykáním bez sociální blízkosti.

Psycholožka Anna Lukášová v pořadu *Poradna* na rozhlasové stanici Dvojka (ČRo, 2016) uvedla, že pro řešení malých každodenních konfliktů v partnerství je klíčové používání dohodnutého znamení, které odkazuje na ukončení sporu. Takovým znamením může být například právě i chvilkové používání vykání. Jedná se tedy o znamení, které má za cíl zabránit přehnanému jednání obou partnerů při konfliktu, může mít podobu verbální i neverbální.

V případě, že jeden z partnerů využije předem domluvený znak nebo slovo, dává tím svému partnerovi signál, že momentálně nechce v hádce pokračovat, protože mu to není příjemné nebo se bojí přehnané reakce, ať už na své nebo na partnerově straně. K řešení konfliktu se mohou vrátit později, v momentě, kdy se na to oba partneři cítí. V tomto případě však není vykání bráno jako každodenní součást partnerského vztahu, pouze jako možné znamení při vyvolaném konfliktu.

Vykání v partnerství bývá také předmětem internetových diskusí a občas také anket v lifestyleových rubrikách médií. V roce 2011 proběhla anketa v rámci večerního vysílání rádia Frekvence 1, ve které měli posluchači reagovat na otázku, zda si se svým partnerem vykájí. Vycházela z reakce na příspěvek jednoho posluchače, který se svěřil s tím, že s manželkou stále vykájí, a to i po 23 letech vztahu. Zmínil také, že tykání do komunikace zařazují pouze v intimním životě. Mezi reagujícími se objevují i názory, že vykání v dlouhodobém vztahu působí jako „druh úchyly“ (Frekvence 1, 2011).

Obecně se však objevoval názor, že si reagující neumí představit, jak by mělo vykání ve vztahu probíhat, případně že užívají vykání jako součást intimního života, při změně rolí v sexuálních oblastech (roleplay). Naopak lidé používající vykání v běžném životě vykání v internetových diskusích přiznávají, že v této oblasti spíše inklinují k tykání.

Na internetové poradně *Poradte.cz* se 12. února 2023 objevil dotaz na téma vykání v manželství, kdy se čtyřicetiletý tazající ptal na názory ostatních uživatelů. Tyto odpovědi jsou zde uvedeny pro kontext, jak může být vnímáno vykání mezi partnery osobami, jež samy vykání nepoužívají a nemají k tomuto žádný vztah.

„Vykání mezi manžely udrží určitý odstup třeba při hádce... A je možné, že to do vztahu vnáší jistou noblesu, ale předpoklad je, že ji v sobě ti dva také mají.“

- uživatelka italka

„Pořád je to lepší, než když se dnes mladí s dítětem oslovují na veřejnosti ty vole apod. Já osobně jsem v dětství znala aspoň dvě rodiny, kde to takto měli.“

- uživatelka sisi

„Vykání vyjadřuje úctu k druhému. Ovšem v manželství mi to připadá velice divné. Kdyysi vykalý děti svým rodičům, právě na důkaz té úcty.“

- uživatelka babajaga

2 Metodologie

V této části práce jsou představeny hlavní a dílčí výzkumné cíle a způsoby, kterými je možné tyto nastavené cíle naplnit. Cíle mají charakter výzkumných otázek, na které by měly být získány odpovědi pomocí etnografického výzkumu, do kterého lze zařadit provedené vyplnění strukturovaný protokol a polostrukturované rozhovory. V rámci této kapitoly je také definován výzkumný vzorek a proces, který předcházet jeho výběru.

Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkum intimního charakteru⁹ bylo nutné ošetřit také nakládání se získanými osobními údaji, které je blíže popsáno v kapitole 2.3. Respondenti navíc byli s těmito skutečnostmi o ochraně osobních údajů a způsobu uchovávání získaných dat několikrát seznámeni, a to jak prostřednictvím e-mailové komunikace, tak během realizace polostrukturovaných rozhovorů. Součástí tohoto oddílu je také popis průběhu sběru dat a výzkumu, jeho načasování a realizace.

2.1 Hlavní a dílčí výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této diplomové práce je přiblížení fungování partnerské komunikace u párů, vzájemně používají vykání. Hlavní výzkumný cíl by měl reflektovat odpověď na otázku „*Jakým způsobem mezi sebou komunikují partneři užívající vykání?*“. Odpověď na tuto otázku by měla přinést komplexní přehled o tom, jak komunikace v párech s používáním vykání probíhá. K naplnění hlavního výzkumného cíle pomůže dosažení dílčích výzkumných cílů. V rámci dílčích výzkumných cílů se jedná o následující otázky:

- *V jakých situacích partneři vykání užívají (tzn. používají vykání pouze před sebou navzájem, nebo i před rodiči, před známými, ve společnosti apod.)?*

V rámci této otázky bude mapováno, jestli si partneři vzájemně vykájí při každé komunikaci, nebo existují nějaké výjimky. Obecně lze rozlišit přechod z používání vykání k tykání při určitých činnostech (např. při sportu, v intimním životě apod.), nebo při komunikaci za přítomnosti dalších osob.

⁹ Data, která respondenti poskytli, mohou být vnímána jako citlivá.

- *Jak se partneři mezi sebou oslovují?*

Používají vlastní jména, odvozeniny, zdrobněliny nebo přezdívky? Mají vytvořené vlastní označení, které nevychází z jejich jmen? Má pro respondenty oslovování nějakou hodnotu? Jak vnímají oslovování domácími označeními ve spojení s vykáním? Díky odpovědi na tuto otázku bude možné získat komplexní náhled na používání oslovování společně s užíváním vykání.

- *Jak tyto prostředky souvisí se zažitým užíváním vykání ve společnosti? Vybočují nějakým způsobem z jazykových konvencí?*

Tato otázka je zařazena z důvodu porovnání způsobu komunikace respondentů a společensky zažité a akceptované jazykové konvence. Bude zkoumáno, zda se pozorovaný způsob komunikace dá nějakým způsobem porovnat s běžnou komunikací, která je společností přijímána. Existuje zde předpoklad, že dva lidé v intimním vztahu primárně užívají ve své komunikaci vykání. Tato otázka má uvést oba způsoby komunikace do kontextu.

- *Jak reflektují partneři používání vykání?*

Díky zodpovězení této otázky bude možné přiblížit, zda vykání partnerům vzájemně vyhovuje, nebo zda se jedná o přání jednoho z nich, přičemž druhý jej respektuje. Zkoumány budou jejich postoje k vykání i k sobě navzájem, součástí jsou také otázky na celkovou spokojenost ve vztahu, jež s komunikací souvisí. V neposlední řadě budou zjišťovány a popisovány informace ohledně omezení komunikace, tzn. zda se partneři cítí při používání vykání omezení. Vykání celkově může působit jako formálnější způsob komunikace, tudíž je možné vnímat její průběh jako méně intimní. Nemají partneři problém s vyjadřováním svých pocitů či emocí? Pociťují, že je používání vykání v partnerství nějakým způsobem omezuje nebo naopak?

- *Jaké jsou jejich motivace k užívání vykání?*

Poslední výzkumná otázka si klade za cíl zjistit, jaké jsou motivace partnerů pro užívání vykání. Odpovědi na tyto otázky budou sloužit jako základ pro vytvoření vlastní typologie motivací, které mohou být součástí vykání v partnerství.

K zodpovězení všech otázek budou použita data získaná z výzkumu, který proběhne ve dvou fázích. Nejdříve se páry zúčastní etnografického výzkumu, díky kterému byly získány základní údaje o vzájemném užívání vykání v každodenních situacích. Na tento způsob výzkumu navážou polostrukturované rozhovory, které slouží ke zpřesnění informací z původně

získaných dat. Odpovědi párů byly vzájemně komparovány, a to kvůli zjištění, zda se v komunikaci jednotlivých párů nachází podobnosti, či nikoliv.

2.2 Výzkumný vzorek

Oslovení cílové skupiny probíhalo již v roce 2021 prostřednictvím sociálních sítí a dalšími komunikačními kanály. První výzva pro páry byla publikována 25. května 2021 v různých facebookových skupinách, jednalo se např. o zájmové, studijní a jiné skupiny, ve kterých se sdružují lidé z různých sociálních tříd. Byla uveřejněna v tomto znění:

„Zdravím, dobrý den. Hledám pro výzkum k diplomové práci páry, které ve vztahu používají vykání. Pokud někoho znáte, či si sám/sama s partnerem/partnerkou vykáte a společně byste se chtěli výzkumu účastnit, budu moc ráda, pokud se ozvete na (soukromá emailová adresa autorky). Děkuji a přeji hezký den, Kristýna Sudková“.

Vzhledem k tomu, že používání vykání v partnerském soužití není v české společnosti široce rozšířeným jevem, bylo nutné výzvou zasáhnout co největší množství uživatelů. Příspěvek byl sdílen i do několika univerzitních skupin. Během prvního týdne od zveřejnění příspěvku reagovalo celkem pět párů, jednalo se o dva heterosexuální (oba v manželství), dva homosexuální (mimo registrované partnerství) a jeden transsexuální pár. Nejprve bylo předpokládáno, že se výzkumu zúčastní všechny původně oslovené páry, ale pro předpoklad změn při používání jazyka v různých formách vztahů bylo rozhodnuto o výběru jednoho páru z každé kategorie vztahů, aby bylo jejich zastoupení rovnoměrné.

Osloveny byly všechny původně přihlášené páry, z nichž byl vždy vybrán jeden, a to na základě stylu komunikace. Při opětovném oslovování v březnu 2022 se navíc někteří respondenti z původně oslovených párů odmítli výzkumu účastnit, a i proto byl vybrán jeden heterosexuální, jeden homosexuální a jeden transsexuální pár, ze kterých s výzkumem souhlasili oba partneři.

2.2.1 Alex a Beata

Pár č. 1 – Manželé z města nad 10 000 obyvatel, v práci označeni jako **Alex a Beata**. Oba mají ukončené vysokoškolské vzdělání, Alex pracuje na hlavní pracovní poměr, Beata je v současné době na rodičovské dovolené. Alex je o devatenáct let starší než Beata. Společnou domácnost manželé sdílí tři roky, v manželství jsou jeden rok. Společně vychovávají jedno dítě mladší tři let. Při pokračování výzkumu se rozhodli pro neúčast z důvodu rozvodu manželství.

2.2.1.1 Etnografický výzkum

Alex a Beata vyplňovali sebezpozorovací protokoly ve stejné dny, od soboty 9. do pondělí 11. dubna 2022 a i přes pokyny k vyplnění jsou zaznamenané informace strohé. Kvalita jejich pozorování je kolísavá, některé záznamy obsahují dostatečně podrobné údaje (např. včetně délky trvání telefonického hovoru, specifikace místa a dalších). Toto se však se záznamy dalších dnů vytrácí a je možné pozorovat pouze obecnou charakteristiku komunikační situace (např. umístění: doma (chybí specifikace místnosti či činnosti), čas: během dne (chybí konkrétní označení denní doby, případně hodin) a obecně je z jejich protokolu možné vyčíst zobecňování komunikačních situací). I přes tyto skutečnosti jsou jejich protokoly přínosnými, jelikož jsou jedinými respondenty, jež zaznamenaly během tří denního pozorování průběhy několika hádek, i když velmi obecně. Jako jediný z párů vyplňovali protokoly ručně a následně odeslali naskenované kopie. Tyto skutečnosti jsou následně podrobně analyzovány v třetí kapitole této práce.

2.2.1.2 Polostrukturovaný rozhovor

S Alexem a Beatou nebyla realizována druhá část výzkumu, a to z důvodu probíhajícího rozvodu jejich manželství. Tuto skutečnost oznámila Beata méně než jeden kalendářní měsíc před termínem odevzdání této práce, do této doby komunikovala pravidelně a bez problému. Z tohoto důvodu nebylo možné tento pár nahradit jiným tak, aby byla práce dokončena v termínu, navíc by zde vznikla kolize s jinými časovými horizonty jednotlivých fází výzkumu.

2.2.2 Celestýna a Diana

Pár č. 2 – Homosexuální pár z města pod 10 000 obyvatel, v této práci vedeny jako **Celestýna a Diana**. Obě pracují na hlavní pracovní poměr a mají ukončenou střední školu. Diana je o pět let starší než Celestýna. V partnerství jsou srpna 2021, na jaro 2022 sdílely společnou domácnost méně než půl roku. Tehdy zatím nebyly v registrovaném partnerství a ani o této možnosti svazku neuvažovaly, společně vychovávají dvě děti ve věku deset a dvanáct let. Po etnografické části výzkumu se partnerky zasnoubily a plánují, že na podzim tohoto roku uzavřou registrované partnerství.

2.2.2.1 Etnografický výzkum

Vyplňování protokolů u Celestýny a Diany probíhalo v jiných dnech, partnerky popisují některé různé situace, přesné dny, kdy se pozorování věnovaly však neuvádějí. Protokoly odeslaly zpět

v jednom souboru před 10. dubnem 2022. Komunikační situace zachycují poměrně detailně, snaží se uvádět konkrétní časy a místa, popisují i kontext situace a konkrétní přepisy rozhovorů. Co se týká vlastních postřehů k situaci nebo k uvádění pocitů, u tohoto jsou velmi strohé, Celestýna obecně uvádí více informací. Nechybí informace o používaném oslovení, o každodenní komunikaci a psané konverzace prostřednictvím sociálních sítí. Další podrobnosti jsou předmětem analýzy ve třetí kapitole.

2.2.2.2 Polostrukturovaný rozhovor

Partnerky se účastnily rozhovoru 12. dubna 2023 prostřednictvím platformy Google Meet. Délka rozhovoru byla 21 minut, celý rozhovor byl se souhlasem obou respondentek nahráván na diktafon pro pozdější přepis informací. Respondentky zodpověděly všechny položené otázky, působily uvolněně a odpovídaly rovnoměrně. Jejich odpovědi byly rozvinuté, často se odkazovaly jedna na druhou. Při odpovídání se shodovaly.

2.2.3 Erik a Felix

Pár č. 3 – Transsexuální pár z města nad 10 000 obyvatel, pro účely výzkumu označeni jako **Erik a Felix**. Mezi partnery je jednoletý věkový rozdíl. Oba jsou absolventy vysokých škol, v době výzkumu Erik pracuje na hlavní pracovní poměr, Felix studuje v dalším stupni vysokého vzdělání a pracuje na částečný úvazek. Ve vážném vztahu jsou od listopadu 2021, cca v dubnu 2022 se zasnoubili, o registrovaném partnerství ale neuvažují. Při počátku výzkumu, na začátku roku 2022 sdíleli společnou domácnost méně než půl roku, při pokračování v roce 2023 změnili bydliště (město nad 100 000 obyvatel). Oba partneři prošli změnou pohlaví.

2.2.3.1 Etnografický výzkum

Erik a Felix vyplňovali své protokoly v jiných dnech, přesné datum ale neuvádějí, zpět data odeslali před 3. dubnem 2022. Kvalita jejich vyplnění je vysoká, ve svých postřezích uvádějí konkrétní data ohledně času i místa, kde popisovaná komunikační situace probíhá. Jejich protokoly obsahují konkrétní přepisy komunikačních situací včetně oslovení, rozhovorů, poznámek a vysvětlivek. V rámci těchto informací popisují také jejich používání tykání, reakce okolí na jejich způsob komunikace a vlastní pocity při používání vzájemného vykání.

2.2.3.2 Polostrukturovaný rozhovor

Rozhovor s Erikem a Felixem probíhal prostřednictvím platformy Google Meet, a to 24. března 2023. Délka rozhovoru byla 28 minut a byl se souhlasem obou respondentů nahráván na diktafon. Respondenti odpovídali na všechny položené dotazy, u žádného z nich nevyužili možnosti nezodpovězení dotazu. Celkově byli otevření, Erik odpovídal častěji je možné říct, že o něco otevřeněji než Felix. Ve vyslovených názorech se shodovali, působili uvolněně a vzájemně podporovali svá tvrzení. Odpovědi Felixe a Erika jsou společně s těmi Celestýninými a Dianinými předmětem analýzy v kapitole 3.

2.3 Seznámení se zpracováním a uchováním osobních údajů

Jelikož je výzkum intimního charakteru, bylo nutné zajistit co nejširší zobecnění demografických dat a anonymizovat jména respondentů, aby je nebylo možné identifikovat. Párů, které si vykájí je v české společnosti menšina a respondenti by tak mohli být snadno identifikovatelní. Respondenti byli se způsobem zpracování osobních údajů seznámeni dvakrát, a to prostřednictvím e-mailu a v rámci sebepozorovacího protokolu.

Všechny informace, které respondenti v rámci rozhovorů nebo protokolu uvedli, budou vyhodnocovány a uchovávány anonymně. Identifikační a demografické údaje s kontakty nebudou předávány nikomu dalšímu a budou používány pouze v souvislosti s tímto výzkumem. Respondenti také byli seznámeni s publikací dat v rámci systému Univerzity Palackého a serveru theses.cz. Vyplněním a poskytnutím protokolu pro výzkumné účely s těmito informacemi vyjádřili souhlas.

2.4 Etnografický výzkum

Etnografický výzkum se obecně řadí mezi kvalitativní výzkumné metody. Janeček (2014:11-12) jej definuje jako „*systematickou a metodickou přímou konfrontaci badatele se zkoumanou aktuální sociální a kulturní realitou se snahou co nejpřesněji zodpovědět všechny jeho výzkumné otázky*“. Cílem tohoto způsobu výzkumu je co nejpřesnější porozumění realitě, do které ale během probíhajícího výzkumu nemá badatel zasahovat a nijak jej ovlivňovat. Zároveň jde o dokumentaci dat a vysvětlení jejich smyslu ve vztahu k jiným datům, k jím samým a širšímu kontextu, nebo porozumění jejich významu tak, jak je jejich nositelé vidí a užívají.

Jedná se tedy o „*empirický výzkum živé kultury*“ (2014:11), který je prováděn pomocí zkoumání lidského chování a jednání, promluv, textů a dalších dokumentů, které se souhrnně označují jako etnografická data. Badatel by měl kromě dat zajistit také jejich kontext, Janeček popisuje uvedení kontextu jako „*stav a způsob, jakým jevy ve svém přirozeném prostředí existují a fungují, případně jaký mají smysl na jejich nositele*“ (2014:11).

Co se týká požadavků pro správně provedený etnografický výzkum, je nutná znalost jazyka zkoumaného terénu, jeho společenský kontext, dále schopnost navazování společenských kontaktů, empatie a trpělivost (2014:12). Terén, ve kterém je výzkum realizován je nejčastěji určitá část společnosti, která je definována tematicky, kulturně a geograficky. Tematickou shodu je možné nalézt v používání vykání a geologickou v rámci ukotvení výzkumu v České republice (výzkum se nevěnuje užívání vykání v partnerství v jiných zemích nebo jazycích). Co se týká kulturní shody, za tu je možné v rámci tohoto výzkumu považovat společný jmenovatel, tedy užívání vykání ve vztazích. Lze předpokládat, že užívání vykání v partnerství může být v párech používáno v rámci podobných nebo stejných zákonitostí.

Etnografická data jsou dokumentována a analyzována pomocí metod terénního výzkumu, mezi které patří „*kvalitativně používané metody systematického pozorování a zúčastněné pozorování, nejrůznější typy rozhovorů a dotazníků, někdy doplňované dalšími kvantitativními metodami*“.

Janeček (2014:40-46) dále uvádí, že existuje několik témat, která je možná zkoumat pomocí etnografického výzkumu. Tato témata se dají obecně rozdělit do čtrnácti skupin podle toho, jaký je předmět jejich zkoumání. Etnografický výzkum je možné definovat buď místně nebo tematicky (nejčastější je kombinace obou oblastí). Výzkum bývá ukotven v badatelově současnosti, ale v některých případech je vhodné zařadit i definici z hlediska času, tedy postupovat chronologicky s cílem zachytit minulý nebo budoucí čas zkoumané problematiky.

Mezi kategorie, které je možné popsat v rámci etnografického výzkumu, patří například bádání v oblasti lidových tradic, ústní slovesnosti a orální historie, oděvní a výtvarné kultury nebo etnicity. Tento výzkum nejlépe koresponduje s kategorií tzv. *kolektivní identity*, kterou je možné dále rozdělit na podkategorie (např. rozdělení podle profese, lokace, trávení volného času). Pro výzkum v oblasti komunikace je možné zde zařadit další podkategorii, která může být definována používáním konkrétní formy oslovení.

2.4.1 Fáze etnografického výzkumu

Janeček (2014:53) uvádí, že „každý etnografický výzkum je díky mnohosti badatelských témat a specifičnosti výzkumného terénu do určité míry unikátní“. Popisuje také, že etnografický výzkum by měl sestávat ze čtyř fází, které na sebe chronologicky navazují. Jsou jimi:

- přípravná fáze¹⁰,
- realizační fáze¹¹,
- interpretační fáze¹²,
- publikační fáze¹³.

2.4.1.1 Přípravná fáze vlastního výzkumu

Podle Janečka sestává tato fáze z pěti kroků (2014:53), do je zde doplněn popis jejich realizace v rámci tohoto výzkumu. Nejprve se jedná o definici tématu, které je předmětem výzkumu. Toto šetření se zabývá průběhem komunikace mezi partnery, kteří mezi sebou užívají vykání, analyzuje komunikační situace a použité jazykové prostředky. V případě této práce se jedná o výzkum aplikovaný (2014:55), protože jeho výsledky mohou mít praktický dopad na zkoumaný problém, jelikož vykání ve vztazích nebylo zatím předmětem odborného zkoumání.

Druhým krokem je teoretická příprava a výběr výzkumného modelu. Nastudování odborné a populárně naučné literatury a lifestylevého ukotvení ke zkoumanému problému je popsáno v předchozí kapitole, ale je tedy nutné stanovit výzkumný model. Janeček (2014:55) popisuje, že většina současných modelů osciluje mezi dvěma možnostmi. První je pozitivistický přístup, který požaduje existenci objektivního náhledu zvenčí a je možné jej empiricky zachytit a zkoumat. Druhý, konstruktivistický přístup chápe etnografická data jako „*unikátní fenomény vytvářené konkrétními lidmi (...), které je možné pouze interpretovat*“. Pro zahájení výzkumu ale není nutné přiklánět se k těmto metodám, pouze je důležité sumarizovat vlastní poznání dané problematiky.

Ve třetím kroku dochází k formulaci výzkumných otázek, tento krok Janeček označuje jako nejdůležitější (2014:56). Bez správné formulace hlavní a dílčích výzkumných otázek není vhodné výzkum zahajovat, protože nemá jasné, co přesně je předmětem výzkumu. Cíle práce a výzkumné otázky jsou blíže popsány v kapitole 2.1.

¹⁰ Vybrání tématu, seznámení s odbornými zdroji z oblasti teorie a metodologie.

¹¹ Badatel sbírá etnografická data a analyzuje je.

¹² Badatel vyhodnocuje a interpretuje získaná data, aplikuje je na výzkumné otázky nebo hypotézy.

¹³ Jedná se o završení výzkumu, publikace dat, tato fáze není vzhledem k povaze této práci dále popisována).

Pomocí předposledního kroku si badatel vybere metody, které zahrne pro sběr dat. Zvolená metoda by měla korespondovat se zněním výzkumných otázek a její výsledky by měly být na otázky snadno aplikovatelné. Etnografické výzkumy většinou používají více metod a je možné kombinovat kvalitativní a kvantitativní způsoby sběru dat. Kombinace jsou pro celý výzkum klíčové, protože díky tomu vyvstává možnost potvrzení nebo vyvrácení zjištěných informací. Nejčastěji jsou kombinovány metody zúčastněného pozorování s polostrukturovanými rozhovory, ale i používání dotazníků (2014:56).

Posledním krokem je výběr dokumentačních technik, jež přímo korespondují se zvolenými výzkumnými metodami. K těm je možné přiřadit např. fotografie, audiozáznamy, videozáznamy apod. V rámci výzkumu k této práci byly využity audionahrávky (při polostrukturovaných rozhovorech), a je zde možné uvést také použití fotografií v podobě screenshotů, které respondenti pro výzkum poskytli. Jedná se o screenshoty ze sociálních sítí a dorozumívacích platforem, na kterých je možné pozorovat užívání vykáni mezi partnery v každodenní komunikaci.

2.4.1.1.1 Tvorba sebezpozorovacího protokolu

Pro respondenty byl vytvořen sebezpozorovací protokol (viz Příloha 1), který měli po dobu tří dnů samostatně vyplňovat. První část protokolu je zaměřena na obecné informace z jejich vztahu, jedná se tedy o položky spojené s demografickými údaji obou partnerů (křestní jméno (pro účely výzkumu anonymizováno), věk, dosažené vzdělání, povolání a město, ve kterém bydlí (v práci zobecněno)). Součástí je také souhlas s výzkumem a s publikováním získaných anonymizovaných dat. Tento protokol byl doplněn také o společnou část, ve které mají partneři uvést, zda spolu sdílí společnou domácnost a zda jsou sezdání nebo v registrovaném partnerství. U obou položek měli respondenti doplnit i délku trvání. Byl zde ponechán prostor také pro další skutečnosti, o kterých si myslí, že by mohly mít na jejich komunikaci a na výzkum vliv.

Druhá část protokolu byla rozdělena do tří tabulek, z nichž každá reprezentuje jeden den výzkumu. Celkem se měli partneři pozorovat tři dny, dvakrát ve dnech, kdy studují nebo pracují a netráví s partnerem celý den (mají tedy méně prostoru pro vzájemnou komunikaci) a poté jeden den (pravděpodobně víkendový), který s partnerem tráví celý a prostor pro vzájemnou komunikaci je tedy větší.

Protokoly mohli oba partneři vyplňovat přímo do elektronického souboru nebo ručně, podle toho, co sami preferovali, avšak měli postupovat samostatně a bez vzájemné konzultace či pomoci.

Součástí výzkumu jsou také osobní zprávy partnerů, ve kterých je vykání doloženo v každodenní komunikaci. Tyto zprávy slouží jako doložení fungování komunikace mezi partnery s užíváním vykání a jsou zaměřeny na jednoduché každodenní sdělení týkající se různých situací. Někteří respondenti zaznamenávali přepis textové konverzace v rámci zaznamenávání do protokolu. Zprávy jsou pro účely této práce anonymizovány a použity s vědomím obou partnerů.

2.4.1.2 Realizační fáze výzkumu

Druhá fáze etnografického výzkumu sestává z jednoho kroku (případně ze dvou), kterými jsou dokumentace etnografických dat (a analýza nebo interpretace) (Janeček, 2014:53, 56). Vzhledem k tomu, že polostrukturované rozhovory navazují na první část výzkumu, tedy sebezpozorovací protokoly, je tedy nutné do tohoto kroku zahrnout také analýzu již získaných skutečností, aby bylo možné správně konstruovat podklady pro následující sběr dat. Kromě „mezistupňové“ analýzy (tedy analýzy dat, která probíhá během výzkumu a není konečná) dochází také k vyhodnocování všech získaných dat jako celku. Popis postupu práce při analýze a interpretaci je předmětem následující kapitoly.

2.4.1.3 Interpretační fáze výzkumu

Předposlední fázi výzkumu Janeček nazývá jako interpretační a sestává ze dvou kroků. Nejprve dochází k analýze etnografických dat (2014:57), kdy jsou všechny získané materiály utříděny, zpracovány a vyhodnoceny v souladu s badatelovým záměrem. Analýza probíhá v souladu s výzkumnou metodou, kterou badatel pro získání dat využil, nejčastěji dochází k deskripci či výčtu zjištěných informací, další možností je komparace s jinými daty, které se mohou lišit prostorově, časově nebo obsahově. V této fázi výzkumu je možné uchýlit se k metodám jako jsou obsahová analýza, diskurzivní analýza nebo analýza kulturních domén. V rámci druhé části této fáze, interpretace výsledků, jsou analyzovaná data porovnávána se stanovenými výzkumnými otázkami.

2.5 Polostrukturované rozhovory

Druhou použitou výzkumnou metodou jsou polostrukturované rozhovory, které přímo navazují na data získaná prostřednictvím sebezpozorovacích protokolů. Díky rozhovorům mohou být doplněny již získané skutečnosti a také podrobnosti o fungování vztahu tak, aby bylo možné představit vykání a jeho formy jako možnost komunikace v partnerských vztazích. Pozitivum,

keré je s polostrukturovanými rozhovory vedenými společně s oběma partnery spojené tkví především v tom, že partneri se mohou cítit komfortněji, než kdyby měli rozhovor absolvovat sami, mohou se navíc vzájemně doplňovat.

Janeček (2014:85) uvádí metodu polostrukturovaných rozhovorů jako jednu z nejčastějších možností, které jsou při etnografických výzkumech používány. Tuto metodu definuje jako „*částečně řízený rozhovor*“.

Jak již bylo zmíněno, polostrukturované rozhovory s jednotlivými páry přímo navazovaly na zjišťování informací skrze sebezpozorovací protokoly. Mezi realizací obou metod zkoumání uběhlo časové rozmezí jeden až dva týdny v návaznosti na dobu vyplňování protokolů. Scénář pro polostrukturované rozhovory je složen ze tří okruhů, které jsou tematicky odlišené.

První část je zaměřena na doplnění informací z jednotlivých partnerství, které nebyly zjišťovány pomocí protokolu. Jedná se především o informace, jejichž doplnění může mít na závěry výzkumu dopad. V protokolu byly sice zjišťovány podrobnosti ohledně sdílení společného bydlení a setrvání v manželství, nebyly však zkoumány další podstatné informace, mezi které je možné zařadit například délku vztahu, informace o tom, zda spolu partneri vychovávají dítě (nebo více dětí), zda používají vykání i před nimi, jak na to děti reagují apod.

Druhá část se zaměřuje na používání vykání jako způsobu komunikace ve vztahu. V rámci této části jsou pokládány otázky související s každodenním používáním vykání, jsou zde zařazeny také otázky intimnějšího charakteru vztahující se k užívání vykání např. během hádek a dalších komunikačních situací, které respondenti blíže nespecifikovali v sebezpozorovacím protokolu. U druhého a třetího páru tato část obsahuje také otázky o průběhu hádek a komunikace při neshodách, jelikož žádné takové informace nebyly předmětem jejich pozorování v sebezpozorovacích protokolech.

Poslední část se zaměřuje na doplnění komunikačních situací již popsaných v sebezpozorovacím protokolu. Tato část je pro každý pár specifická, jelikož každý z respondentů zaznamenával odlišené komunikační situace. Díky doplnění informací z protokolů je možné lépe pochopit použití vykání v jednotlivých situacích, které respondenti nepopsali do detailů.

Během i po rozhovoru byl respondentům poskytnut dostatek prostoru pro případné dotazy nebo připomínky, případné skutečnosti, které byly zaznamenány z těchto postřehů jsou také připojeny jako výroky k analýze.

2.6 Průběh výzkumu

Výzkum byl realizován po domluvě s respondenty v březnu a dubnu 2022. Respondenti byli seznámeni s předpokládaným datem šetření cca čtrnáct dnů před jeho uskutečněním, byl jim představen koncept výzkumu a jeho cíle a také byli seznámeni s úkony pro ochranu poskytnutých osobních údajů a dat.

Respondentům byl na jejich emailové adresy rozeslán sebezpozorovací protokol, na jehož vyplnění měli devět dnů. Z těchto dnů se měli vyplňování věnovat alespoň jeden den, který s partnerem tráví celý. Vlivem několika různých okolností bohužel nebylo možné ze strany respondentů dodat vyplněné protokoly zpět, proto byla tato fáze prodloužena do 13. dubna 2022. Vyplněné protokoly, které respondenti poskytli pro účely výzkumu byly předmětem první analýzy, při které byly definovány komunikační situace, oslovování a jejich postřehů při užívání vykání.

Identita všech respondentů je pro účely výzkumu částečně anonymizována, všechny důležité skutečnosti ale zůstávají zachyceny. Všichni účastníci byli s cíli této práce seznámeni cca šest měsíců před započítáním samotného výzkumu, účastnili se jej zcela dobrovolně a bez nároku na odměnu.

Sběr dat pro tuto část práce, tedy pro demografické údaje o respondentech, probíhal v rámci vyplňování strukturovaného etnografického protokolu. Tyto údaje měli partneři vyplňovat společně, všechny však byly pro účely výzkumu anonymizovány a částečně zobecněny.¹⁴ Anonymizované označení párů a respondentů je blíže specifikováno v následující podkapitolách.

¹⁴ Čistý protokol je k dispozici jako Příloha 1 této práce.

3 Analýza získaných dat

Tento oddíl diplomové práce popisuje proces analýzy získaných dat a jejich aplikaci na výzkumné otázky. Nejprve byl analyzován sebezpozorovací protokol,¹⁵ díky kterému je možné pozorovat komunikační situace, postřehy respondentů ke komunikačním situacím, oslovování a používání vykání nebo tykání. První dvě z výše zmíněných je možné analyzovat v rámci jedné kategorie, jelikož často odkazují k popisu komunikačních situací.

Druhou analyzovanou složkou jsou polostrukturované rozhovory. Při stavbě původní verze práce, tzn. v roce 2022 měly polostrukturované rozhovory přímo navazovat na vyplňování sebezpozorovacích protokolů, a tudíž měly obsahovat i doplňující informace k postřehům, které respondenti v rámci sebezpozorování uvedli. Vzhledem k tomu, že byly realizovány téměř po jednom roce od vyplňování protokolů, nebylo možné zajistit korelaci s informacemi z protokolů, právě kvůli dlouhému časovému úseku mezi jednotlivými fázemi výzkumu.

Přes všechna negativa dlouhé časové prodlevy mezi těmito dvěma fázemi je možné pozorovat i zajímavé a důležité postřehy, které by při původním plánu nebylo možné zaznamenat. Jedná se například o odlišnosti, které se během roku u jednotlivých párů a respondentů udály. Tento fakt má také vliv na skutečnost, zda jejich používání vykání je proměnlivé nebo stálé, na změny v jejich rodinných situacích, vývoj vztahu a další.

Respondenti v rámci sebezpozorovacích protokolů zaznamenávali konkrétní rozhovory, které mezi sebou vedli v rámci observace. V těchto komunikátech je možné dále rozlišit kategorie, podle kterých se jednotlivé komunikáty sdružují a je možné je nadále kódovat. Tyto kategorie a jejich popis jsou předmětem následující kapitoly.

3.1 Kódování pozorovaných kategorií

První kategorií, kterou je možné pozorovat je oslovování a označování partnera, které v kombinaci s vykáním může v komunikačních situacích se třetí stranou vyvolávat nepochopení. Jedná se o podstatná a přídavná jména, případně citoslovce. Tato kategorie je v uvedených situacích a rozhovorech vyznačena **tučně**.

¹⁵ V rámci realizační fáze výzkumu.

Druhá kategorie je spojena s konkrétními situacemi a užívání vykání v nich. Je do ní možné zařadit celou konverzaci v rámci jednotlivých komunikačních situací, a v textu je vyznačena podtržením.

Další kategorie je určena pro situace, ve kterých si partneři tykají. Zde je důležité popsat celou komunikační situaci i s kontextem a to, jak užívání vykání vnímají partneři, aby bylo jasné, proč k němu dochází. Tyto situace jsou označeny vlnovkou.¹⁶

Poslední, čtvrtou kategorií jsou vlastní vnímání a postřehy respondentů, které se váží k poslední dílčí výzkumné otázce a jsou tedy důležité pro pochopení toho, jak partneři používání vykání vnímají. Tyto kategorie jsou společné pro komunikační situace všech respondentů. Vnímání a postřehy jsou od konkrétních konverzací samostatně odděleny.

Toto kategorizování a rozdělení je možné zaznamenat také u polostrukturovaných rozhovorů, kde je legenda ke klíčování určena stejným způsobem.

3.2 Sebe pozorovací protokoly

Jak již bylo popsáno výše, do sebe pozorovacího protokolu měli respondenti vyplňovat po dobu tří dnů libovolné komunikační situace, ve kterých pozorovali používané vykání. Kromě toho měli tyto situace doplnit také o vlastní postřehy k používání vykání (případně tykání), a další relevantní události.

Z těchto protokolů je možné vyvodit další podkategorie, do kterých je možné získané informace rozřadit. Nejdříve se jedná o rozřazení komunikačních situací, které je možné klasifikovat podle společných znaků. Druhá kategorie se věnuje oslovení, tedy slovům, která partneři volí ke vzájemnému označení nebo oslovení. V této kategorii je možné pozorovat rozdíly u jednotlivých párů, stejně tak mezi používáním křestních jmen a jiných označení, například přezdívkami a zdrobnělinami.

Další podkategorie se týkají používání vykání a tykání a jeho vnímání partnery. Jsou zde zařazeny výpovědi respondentů, které se vztahují buď k proměnám (přepínání) mezi vykáním a tykáním nebo k vlastnímu vnímání užívání vykání v partnerském vztahu. Je zde zařazena také kategorie s postřehy ke komunikačním situacím, ve kterých jsou přítomni další jedinci.

V rámci sebe pozorovacích protokolů je možné zaznamenat základní ukotvení komunikačních situací, které respondenti pozorovali a zaznamenávali do protokolu. Na každou

¹⁶ Během provádění analýzy bylo zjištěno, že žádná ze situací neobsahuje přesný přepis komunikace, ve které by partneři použili tykání, tento způsob kódování tedy není použit.

komunikační situaci je nahlíženo podle definice Hirschové (2017), je k ní tedy přiřazen vždy jeden pojem z dvojic, kterým lze komunikační situaci popsat. Komunikační situace je možné rozdělit také podle toho, v jakém kontextu se odehrávají.

Po analýze je obecně možné definovat šest kategorií komunikačních situací, které respondenti do protokolů zaznamenávali. Jsou jimi:

- komunikace při společném jídle,
- textová komunikace,
- plánování, domlouvání,
- rozhovory v návaznosti na denní dobu,
- konverzace s kamarády, příbuznými a kolegy,
- a komunikáty mimo kategorie.

Všechny poznatky o komunikačních situacích, které byly získány prostřednictvím sebezpozorovacích protokolů jsou analyzovány v rámci těchto kategorií a jsou k nim doplněny informace o povaze komunikační situace. Jednotlivé kategorie, jejich popis a rozřazení komunikačních situací jsou předmětem následujících podkapitol.

Komunikační situace jsou pro další analýzu kódovány, a to následujícím způsobem: nejprve je uvedeno číslo komunikační situace daného páru (jedná se o numerické vyjádření), v závorce doplněné označením páru (číslem 1, 2 nebo 3), ke kterému se tato situace vztahuje. V závorce je pak uvedeno ještě první písmeno ze jména respondenta, jenž komunikační situaci označil do svého protokolu. Toto kódování je tedy uváděno ve formátu: *číslo (číslo páru.první písmeno ze jména respondenta)*, tedy např. **4 (1.A)** (*čtvrtá komunikační situace prvního páru, uvedena v protokolu Alexe*).

3.2.1 Komunikace při společném jídle

První kategorie zastřešuje komunikační situace odehrávající se v čase, kdy spolu partneři konzumují některé z denních jídel. Obecně je možné tyto situace popsat jako nezávaznou konverzaci s nepříliš významnou komunikační hodnotou. Co se týká obecné definice podle pojmových dvojic, jedná se především o komunikaci verbální (neverbální prvky partneři neměli sledovat) a interpersonální (probíhající pouze mezi partnery, případně za přítomnosti rodinných příslušníků), sdělení má soukromý charakter a jeho výměna probíhá mluvenou formou. Případné odlišnosti od této obecné definice jsou uvedené u každé situace.

Obecně lze tedy komunikační situace v této kategorii kvalifikovat jako verbální (zaznamenaná komunikace probíhá verbálně, neverbální prvky nejsou předmětem výzkumu),

interpersonální (probíhá pouze mezi dvěma účastníky), soukromou (nejedná se o oficiální rozhovor), která probíhá v mluvené podobě.

3.2.1.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)
Alex	Respondent v protokolu neuvádí žádné situace spojené s konzumací jídla.
Beata	Respondentka v protokolu neuvádí žádné situace spojené s konzumací jídla.

Tabulka 3 – Alex a Beata: Komunikace spojená s jídlem, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

3.2.1.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	„Káva, snídaně, 6:00, u mého pracovního stolu, jsme s partnerkou v práci, spolupracovnice přinesly balonky, ze kterých mám fobii.“	1 (2.C)
Diana	Respondentka v protokolu neuvádí žádné situace spojené s konzumací jídla.	-

Tabulka 4 – Celestýna a Diana: Komunikace spojená s jídlem, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Partnerky pracují společně v jedné firmě, mimo domov se tedy pravidelně potkávají i na směnách, díky tomu je mezi nimi možné pozorovat vyšší množství mluvených komunikačních situací a snížený počet telefonátů nebo textové komunikace.¹⁷ Celestýna také uvedla skutečnost, že svůj vztah s partnerkou dlouho před okolním světem, v tomto případě také před pracovním kolektivem, tajily. Toto je pak součástí vlastních postřehů respondentky k zaznamenané situaci.

Celestýna k situaci 1 (2.C) zaznamenala rozhovor, který s partnerkou vedly. V tomto rozhovoru je možné pozorovat jak používání vykání, tak i oslovení.

Celestýna: „Sakra, ony přinesly balonky.“

Diana: „Lásko, nekoukejte tam. Vezmu špendlík a půjdu je všechny propíchat.“

Celestýna: „Jste můj záchránce, ale nemusíte.“

¹⁷ Toto je předmětem dalších kategorií.

Vlastní postřehy respondentky k popisované situaci:

„Když jsme náš vztah tajily, hodně času jsme trávily povídáním. Jedno z prvních tajemství, které jsem partnerce svěřila bylo, že mám fobii z balónků. Pořád si hodně povídáme a já si vážím toho, že si takové maličkosti pamatuje.“

- Celestýna k situaci 1 (2.C)

Celestýna se v tomto svém postřehu nevyjadřuje k průběhu konkrétní komunikační situace a jejímu kontextu nebo k používání vykání, nýbrž zaznamenává postřeh k průběhu začátku vztahu se svou partnerkou. Je tedy možné odvodit, že se jednalo o rozhovor intimnějšího charakteru, který probíhá pouze mezi partnerkami. Partnerky se navíc v protokolech často zmiňují o situacích ze začátku jejich vztahu, kdy se setkávaly tajně.

3.2.1.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	<i>„Rozhovor u večeře o kocourovi, 19:00, doma.“</i>	1 (3.E)
	<i>„Večeře, kuchyň 18:00, další osoby: ne.“</i>	2 (3.E)
	<i>„Kuchyň, u snídani, 10:00, další osoby: ne.“</i>	3 (3.E)
Felix	<i>„Konverzace při večeři, mluvíme o našich bývalých spolužácích ze základních a středních škol, a o našich vrstevnících, kteří už mají nebo zakládají rodiny.“</i>	4 (3.F)
	<i>„Chválím oběd, který partner uvařil. 13:00, v kuchyni při obědě, sedíme naproti sobě.“</i>	5 (3.F)

Tabulka 5 – Erik a Felix: Komunikace spojená s jídlem, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

V době pozorování¹⁸ prostřednictvím protokolů spolu partneři trávili více času než nyní, protože jeden z nich pracoval z domova. Jejich komunikační situace jsou zaznamenávány v pořadí, ve kterém je uvedli do jejich protokolů. U partnerů jsou přítomny také komunikáty v textové formě, tyto jsou předmětem dalších kategorií. Co se týká vlastních postřehů k popisovaným situacím, Erik uvedl skutečnost, že vykání občas používají z recese také s ostatními osobami, a to ve spojení s oslovením *pane* nebo *paní*.

¹⁸ Jedná se o období na jaro 2022, kdy probíhala první fáze výzkumu.

3.2.1.3.1 Zaznamenaný rozhovor u komunikační situace 1 (3.E)

Erik k této komunikační situaci uvedl, že se jednalo o rozhovor o kocourovi. V tomto rozhovoru je možné pozorovat oslovení i formu vykání, kterou partneři užívají.

Erik: „Jemu ted' určitě vrtá hlavou, proč to jíme. A mně vrtá hlavou, proč jsem tak nešikovnej.“

Felix: „No jo, jste můj matlík.“

Erik: „To si pište. (ke kocourovi): A nejezte mi to jídlo, pane vestičko!“

U této komunikační situace je kromě vykání mezi partnery možné pozorovat také vykání vůči jejich kocourovi. Toto Erik dále popisuje v jeho postřehu k rozhovoru:

„Občas jsme sami trochu zmatení a kocourovi omylem vykhneme. V této situaci to ale bylo schválně. Obecně, když někoho oslovujeme žertovně jako „pane (jméno)“ nebo „paní (jméno)“, tak k tomu oslovení dotyčnému i vykáme.“

- Erik k situaci 1 (3.E)

V tomto postřehu respondenta je možné pozorovat, že vykání používají i mimo vztah, i když se jedná o jiný kontext – v případě používání vykání s ostatními lidmi jej partneři používají jako legraci. Erik o tomto dále mluvil při polostrukturovaném rozhovoru, kde uvedl také konkrétní příklad používání vykání s jeho bývalým spolužákem.

3.2.1.3.2 Zaznamenané rozhovory u komunikačních situací 2 (3.E), 3 (3.E), 4 (3.F)

Tato kapitola obsahuje rozhovory, které Erik a Felix zaznamenali bez dalších postřehů. Jedná se o obecné rozhovory na téma jídla, případně konverzace ohledně blízkých přátel. Mimo to je v těchto komunikátech možné pozorovat také různá oslovení, která mezi sebou partneři používají.

Situace 2 (3.E)

Erik: „Nedal byste si krupičnou kaši?“

Felix: „Hmmm... a vy byste si dal, drahý?“

Erik: „Jasně, já na ni mám celý den chuť.“

Felix: „Tak jo. Jste nejlepší!“

Situace 3 (3.E)

Erik: „Co byste si dal na snídání, drobínku?“

Felix: „Co máte vy?“

Erik: „Buchtů. Chcete taky?“

Felix: „Já si dám s dovolením polštářky, jestli nevadí.“

Situace 4 (3.F)

Felix: „Jako, dokážete si představit, mít v našem věku dítě?“

V těchto zaznamenaných citacích je možné pozorovat i vykání bez kombinace s oslovením či jiným domácím označením, proto může působit jako vykání mezi dvěma osobami, které nemusí nutně být v partnerském (nebo jiném) vztahu.

3.2.1.3.3 Zaznamenaný rozhovor u komunikační situace 5 (3.F)

Felix: „Děkuji za výborný oběd, jste hrozně šikovný a hodný!“

Felix u této situace uvedl, že si sám všimá rozdílu v používání jazyka při vykání partnerovi a tykání jiným blízkým lidem. Felix k situaci dále uvádí: „*Všímám si, že když mluvím s partnerem, je větší šance, že použiji spisovnou češtinu (např. „šikovný“ místo „šikovnej“). Při rozhovoru s lidmi, kterým tykám, mám větší tendence používat hovorové tvary slov.*“

3.2.2 Textová komunikace po celý den

Respondenti v protokolech uváděli také přepisy textové konverzace, kterou si vyměnili ve fyzické nepřítomnosti jednoho z nich. Tyto komunikační situace jsou definovány využitím média, tedy telefonu nebo počítače a lze je definovat jako psanou formu komunikace. Podle typologie Hirschové jde tedy o komunikaci verbální, psanou a soukromou.

3.2.2.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Alex	„SMS na dobrou noc (partnerka je mimo domov, 00:34).“	1 (1.A)
Beata	„Popůlnoční SMS praktického rázu, jsem na noc u prarodičů.“	2 (1.B)
	„Organizační SMS během dne.“	3 (1.B)
	„Organizační SMS (jsem v čekárně u doktora, partner hlídá dítě).“	4 (1.B)

Tabulka 6 – Alex a Beata: Textová komunikace po celý den, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Alex u komunikační situace 1 (1.A) sice nezaznamenal konkrétní psanou komunikaci, zapsal ale následující poznámku: „*Oslovení „Judi“*“ (bylo pozměněno v rámci anonymizace, pozn. autorky), *vykání, standardní forma oslovení*“. Oslovení, které Alex použil je charakteristické pro komunikaci daného páru a z důvodu možného rozpoznání bylo pozměněno, je však zachována délka i podobnost ve znění. Dále uvádí, že se jedná o standardní formu oslovení, dá se tedy předpokládat, že je tato forma oslovení mezi partnery častá, objevující se pravidelně. Ve svých protokolech ji zmiňuje nejen Alex, ale i Beata, partneři se takto oslovují vzájemně.

3.2.2.1.1 Komunikační situace 2 (1.B), 3 (1.B) a 4 (1.B)

Beata u komunikačních situací, které zaznamenala v rámci této kategorie neuvádí konkrétní rozhovory, spíše se jedná o sdělení z její strany. Jde o SMS zprávy, které Alexovi posílala v rámci popsaných komunikačních situací a její postřehy k vlastnímu pozorování. Beata často uvádí, že se vlivem výzkumu pozoruje a na vykání se soustředí více než ve dnech, kdy svůj způsob komunikace vůči manželovi nemusí sledovat.

Situace 2 (1.B)

„Co vy? Pracoval jste, nebo vás (jméno kamaráda) vytáhl ven?“

Beata ve vlastním postřehu k situaci uvádí fakt, že se výzkumem cítí ovlivněna. Přiznává, že sice cítí přirozený pocit, ale zároveň pozoruje, že se na vykání soustředí více než mimo výzkum: *„Přirozený pocit. Vlivem výzkumu zvědavost na pocity, ale pozoruji jen pocit většího soustředění se na vykání.“*

- Beata k situaci 2 (1.B)

Situace 3 (1.B)

„Judi, vytiskl jste si papír?“

Respondentka u tohoto záznamu uvádí také oslovení. To je shodné s oslovením, jež používá její manžel v komunikaci s ní, je tedy možné říci, že toto oslovení manželé používají vzájemně.

„Všimla jsem si tendence vyhýbání se při komunikaci 2. osobě, možná kvůli rozpakům z vykání, na které se teď více soustředím.“

- Beata k situaci 3 (1.B)

Situace 4 (1.B)

„Zase se v podstatě vyhýbám 2. osobě.“

- Beata k situaci 4 (1.B)

3.2.2.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	Respondentka v protokolu uvádí jednu situaci spojenou s textovou konverzací, ta je ovšem pro její povahu blíže popsána v Tabulce 10.	-
Diana	„Ranní konverzace po Messengeru, 5:49, jsem sama.“	2 (2.D)
	„Nákup, konverzace po Messengeru, 13:59, jsem sama.“	3 (2.D)
	„Téma večere řešíme přes firemní chat, 17:49, jsem sama.“	4 (2. D)

Tabulka 7 – Celestýna a Diana: Textová komunikace po celý den, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Celestýna ve svém protokolu neuvedla žádnou situaci, kterou by bylo možné zařadit do této kategorie. V Dianině protokolu jsou identifikovány tři situace související s psanou komunikací.

3.2.2.2.1 Komunikační situace 2 (2.D), 3 (2.D) a 4 (2.D)

Diana v protokolu uvedla konkrétní přepisy textové komunikace a nepřipojila žádné vlastní postřehy. Přepisy komunikačních situací obsahují vykání i oslovení, je tedy možné tyto prvky identifikovat i přes absenci doplňujících informací. Zvláštností je, že Celestýna používá v zájmenech *vašem* a *vám* velké písmeno v. K tomuto jevu lze přisuzovat tři možnosti, proč jej partnerka zvolila. První možností je autokorekce na mobilním telefonu, další náhodné použití respondentkou a poslední možnost odkazuje k použití kapitálky z důvodu formálnosti v projevu.

Situace 2 (2.D)

Celestýna: „Asi jsem oficiálně závislá na Vašem čaji lásko, jen ten citron musím do práce dostat a ranní káva nemá šanci.“

Diana: ❤️

Situace 3 (2.D)

Diana: „Objednaly jsme čtyři velikonoční zajičky, pro Marečka, dědu a Maxe a jednoho chtějí holky na doma.“

Celestýna: „Dobře, mám skočit do toho Lidlu?“

Diana: „Pokud se Vám chce, tak jo, ale asi to přežijeme i bez piva.“

Situace 4 (2.D)

Celestýna: „Pojedete po práci rovnou domů?“

Diana: „Jo, pojedu rovnou domů, už se mi nikam nechce.“

Celestýna: „Dobře, dáte si sprchu a půjdeme do pelišku? Stáhnou třeba Bonda nebo Matrix a u toho můžeme usnout.“

Diana: „Stáhněte to, na co máte víc náladu, vlezeme do postele a dáme si trošku vína.“

Celestýna: „Dobře, lásko. Nachystám Vám jeden koláč.“

3.2.2.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	„Vyřešení věci po telefonu, 13:26, psaná konverzace po Messengeru, jsem sám.“	6 (3.E)
	„Rozhovor na Messengeru, 14:00, psaná konverzace.“	7 (3.E)
	„Příjezd partnera, Messenger, psaná konverzace, 8:00.“	8 (3.E)
	„Průběh pobytu samotného partnera doma s kocourem, psaná konverzace, 10:00.“	9 (3.E)
	„Obdržení narozeninových dárků od rodiny, messenger, psaná konverzace, 12:00.“	10 (3.E)
Felix	„Rozhovor přes Messenger, partner mi posílá fotku kocoura a ptá se mě, jak se mi daří ve škole, 12:00, partner je doma, já jsem ve škole.“	11 (3.F)

Tabulka 8 – Erik a Felix: Textová komunikace po celý den, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Erik a Felix zaznamenali celkem šest situací spojených s psanou komunikací. Erik poskytl navíc i přepisy jednotlivých komunikátů, v případě tohoto páru je tedy možné analyzovat používání vykání v psané komunikaci pomocí oslovení i frází. Erik a Felix pro výzkum poskytli také screenshoty z chatových služeb a komunikačních kanálů. Přepisy těchto výstřižků jsou také součástí analýzy.¹⁹ Nejdříve však k situacím, které zaznamenali v rámci sebezpozorovacích protokolů.

¹⁹Na výstřižky z konverzace je možné nahlédnout v Příloze 3 této práce.

3.2.2.3.1 Komunikační situace, které zaznamenal Erik

Erik ve svém protokolu zaznamenal pět komunikačních situací, které probíhaly psanou formou skrze platformu Messenger. Na těchto komunikátech je možné pozorovat oslovování i formu vykání, kterou mezi sebou partneři užívají jak v mluvené, tak psané formě. Erik v prepisech neuvedl emotikony. Vzhledem k tomu, že se jedná o soukromou komunikaci s familiárními prvky, lze předpokládat, že jsou emotikony běžnou součástí jejich vzájemné komunikace. Toto tvrzení následně potvrzuje v rámci svých postřehů Felix.

Situace 6 (3.E)

Erik: „Mumínkuu“

Felix: „Anooo? Děje se něco, krásný pane?“

Erik: „Nic se neděje, ale máte minutku? Můžu zavolat?“ Mám teď plný ruce Košťála.

Felix: „Můžete volat! Pardon, mně to předtím nepinglo!“

Jediný postřeh, který Erik k této situaci připsal se týká použití označení Košťál. Jedná se o jméno kocoura a zároveň jde o časté téma jejich rozhovorů.

Situace 7 (3.E)

Felix: „víte, jak jsem zapomněl ten váš salátek ve škole? Jsem na tom ještě dobře.“

Erik: „uh-oh“

Felix: „někdo tu má velkou krabici sushi v lednici na chemikálie!“

Situace 8 (3.E)

Erik: „jak se cítíte?“

Felix: „jsem v pořádku, co vy?“

Erik: „já taky, teď se snažím ulítat prcka. Dejte prosím vědět, jak zítra dojedete. A spravil jsem kliku na hajzlik!“

Felix: „JSTE NEJKRÁSNĚJŠÍ A NEJŠIKOVNĚJŠÍ!“

Situace 9 (3.E)

Erik: „asi ještě budu spát. A Košťál zase řádil a pokousal mi nohu. Moc na vás myslím!“

*Felix: „ach **beiiii**, ještě chvilku to tam vydržte, než se nadějete, uňuchlám vás!“*

Situace 10 (3.E)

Erik: „vy raubíři! Že vy máte prsty v dárku, co mi dali vaši?

Felix: „možná“

Erik: „je to šest hrnků s fotkama Košťála. It's so ugly.“

Felix: „omg, ségra po mně chtěla fotky, ale kdybych věděl, že to je na hrnky, tak je nikdy nepošlu!“

3.2.2.3.2 Postřeh Felixe

Situace 11 (3.F)

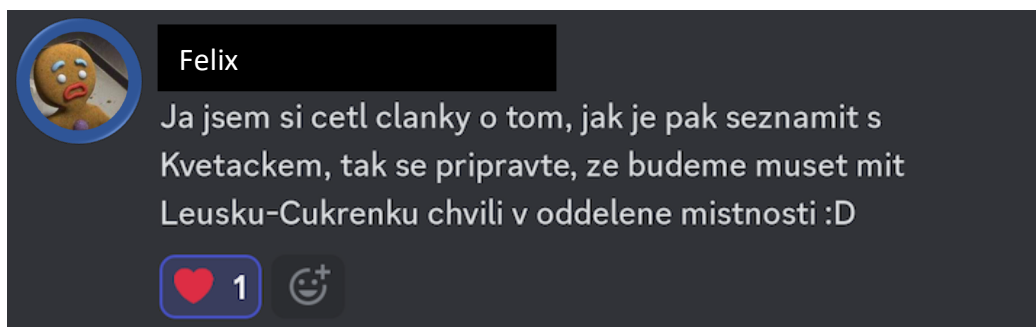
„Použití emoji v konverzaci – srdíčka a smajlíci, vykání. Vykání v online konverzaci nijak neovlivňuje neformálnost projevu. Text bývá plný zdobnělin, vtipků, emoji nebo gifů.“

- Felix k situaci 11 (3.F)

Jak již bylo zmíněno výše, ačkoliv Felix neuvedl žádný přepis komunikace, poskytl alespoň vlastní postřeh ke komunikaci. Uvádí, že v jejich psaných konverzacích často používají emoji, gify a další prvky, které jsou doplňující pro primární verbální sdělení, ostatně použité těchto prvků je možné pozorovat také na zaslaných screenshotech v Příloze 3.

3.2.2.3.3 Poskytnuté screenshoty

Partneři poskytli pro účely výzkumu také několik screenshotů své každodenní komunikace. V těchto lze pozorovat propojení verbální stránky se zaznamenaným vykáním a obrazové doplňky samotné komunikace. Ta je vyjádřena emoji ve formě přímo související s komunikací (kdy doplňuje sdělení) a ve formě reakce. Messenger a další komunikační platformy umožňují použití emoji jako reakci na zaslou zprávu. U komunikátů, které respondenti poskytli ve formě screenshotů, je toto možné pozorovat jako malé emoji pod zaslou sdělením.

Obrázek 1 – Erik a Felix: ukázka použití emoji jako reakce na sdělení

U komunikátů je také možné pozorovat absentující diakritiku. Co se týká výše zmíněných emoji, konkrétně na tomto komunikátu je možné pozorovat, že partneři nepoužívají pouze emoji ve formě předdefinovaných obrázků, ale také „psanou“ formou – tzn. pomocí dvojtečky a dalšího prvku. Komunikáty, které Erik a Felix poskytli, nemají přiřazeno označení v podobě kódu, jelikož se nejedná o záznamy, jež byly součástí sebezpozorovacích protokolů.²⁰

3.2.3 Plánování, domlouvání a otázky

Do této kategorie je možné zařadit všechny komunikační situace, které se týkají vzájemné dohody nebo plánování do budoucna. V rámci této kategorie je možné pozorovat záznamy od všech respondentů. Pokud by na ně bylo nahlíženo podle Hirschové, jedná se o verbální interpersonální komunikaci, která má soukromý charakter.

3.2.3.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Alex	„Telefonát od partnerky (partnerka je na cestě domů), 19:24, informace o průběhu cesty, telefonát trvá 1 minutu a 10 sekund).“	5 (1.A)
	„Telefonát od partnerky, 20:14, trvání 1 minuta a 49 sekund, organizační.“	6 (1.A)
Beata	„Organizační konverzace po příjezdu domů, večer.“	7 (1.B)
	„Dvakrát telefonát, zatímco je partner pryč.“	8 (1.B)
	„Organizační konverzace.“	9 (1.B)
	„Průběžné krátké organizační rozhovory během celého dne.“	10 (1.B)

Tabulka 9 – Alex a Beata: Plánování, domlouvání a otázky, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Alex ani Beata sice neuvedli žádný konkrétní průběh komunikace, tedy co bylo vzájemně sdělováno, avšak u záznamů z Alexova protokolu je možné pozorovat zaznamenání délky hovoru. Beata uvádí příklady komunikátů, které však není možné brát jako přepisy konkrétních situací a jedná se pouze o obecné věty. K situaci 7 (1.B) uvedla: „Vykání jakoby zjemňuje požadavky, takže případně tolik nezní jako příkazy“. Je tedy možné říci, že Beata vnímá vykání

²⁰ Všechny komunikáty jsou uvedeny jako Příloha 3 této práce.

partnerovi jako jemnější formu než tykání, toto ostatně potvrzuje i v dalších svých poznámkách k situacím.

3.2.3.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	„Po obědě, pracovní chat, plánujeme víkend s mým synem, 12:42, jsem sama.“	5 (2.C)
Diana	„Domlouváme se před vinotékou o ochutnávce vín, cca 10:30, jsme samy.“	6 (2.D)

Tabulka 10 – Celestýna a Diana: Plánování, domlouvání a otázky, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Celestýna s Dianou uvedly každá pouze jednu situaci, kterou je možné klasifikovat do kategorie plánování. U obou situací podrobně zapsaly rozhovory, které jsou dále analyzovány. Informace, které dvojice poskytla k jednotlivým situacím v rámci vlastních postřehů však nijak s rozhovory nesouvisí, proto zde nejsou uvedeny.

3.2.3.2.1 Situace 5 (2.C)

(Tento rozhovor je pro účely výzkum zkrácen.)

Diana: „*lasko*, ji malej zeleninovy polivky?“

Celestýna: „joo ja myslim, ze on sni ledacos.“

Diana: „super tak udelame, (...) a budete mit i na sobotu, jestli nechcete neco jinoho“

Celestýna: „milacku nelamejte si s tim hlavu, my se nakrmime“

3.2.3.2.2 Situace 6 (2.D)

Diana: „Dáme si decku, dvě a pak skočíme na oběd?“

Celestýna: „Jakkoliv chcete.“

Diana: „Tak nabijte kartu aspoň za tři sta.“

Celestýna: „Miň by mě ani nenapadlo.“

3.2.3.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	„Řešení plánů na zbytek dne, 16:00, doma.“	12 (3.E)
Felix	„Loučení před odchodem do školy. Domlouváme se, v kolik se vrátím, 9:00, doma.“	13 (3.F)
	„Při nákupu v supermarketu se domlouváme, co je ještě potřeba dokoupit, 15:30, supermarket, oba partneři.“	14 (3.F)
	„Rozhovor o úklidu a vaření, o rozdělení prací o víkendu. Domlouváme se, že partner uvaří a já uklidím. 10:00, u snídani, doma.“	15 (3.F)
	„Domlouváme se, co si objednáme na večeři. Jsem zklamán, že si nemůžu objednat sushi. Partner mě uklidňuje, že si objednáme aspoň pizzu, 12:00, v kuchyni, sedíme naproti sobě.“	16 (3.F)
	„Domlouváme se, co si dáme k snídani, partner mi nabízí, že mi snídani přichystá a uvaří mi k ní kávu.“	17 (3.F)
	„Rozhovor o naší oblíbené hudební skupině, mluvíme o nadcházejícím koncertě, 18:00 v obývacím pokoji.“	18 (3.F)
	„Domlouváme se na tom, že partner musí odjet na jednu noc k rodičům. Ujišťuje se, že mi tím nezpůsobí nepříjemnosti.“	19 (3.F)
	„Vytváříme internetovou objednávku vybavení do bytu a domlouváme se na barvě křesílek, 15:00, doma.“	20 (3.F)

Tabulka 11 – Erik a Felix: Plánování, domlouvání a otázky, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Zatímco Erik uvedl pouze jednu situaci, kterou je možné klasifikovat v rámci této kategorie, ve Felixově protokolu je těchto situací devět. Oba uvedli přepisy rozhovorů a Felix také několik postřehů. Tyto jsou rozvedeny v dalších podkapitolách.

3.2.3.3.1 Komunikační situace 12 (3.E)

Erik: „Máte něco v plánu na večer, **drahý**?“

Felix: „Ani ne. Asi si budu chvilku malovat. A vy?“

Erik: „Já si asi sednu za váma. (...) Ale ještě musíme vlastně umýt kocoura!“

Felix: „No jo, ještě, že jste mi to připomněl!“

3.2.3.3.2 Komunikační situace uvedené ve Felixově protokolu

Felix ve svém protokolu uvádí k těmto situacím informace, které jsou důležité pro pochopení celkového fungování komunikace ve vztahu. Jedná se o postřehy k jednotlivým situacím, například u situace 13 (3.F) komentuje používání oslovení a komplimentů: „*Rozhovor je doplněný o komplimenty (– „Vám to dneska tak sluší!“ – „Vám taky!“). Tyto komplimenty si s partnerem obvykle vyměňujeme mezi řečí během celého dne.*“²¹

Kromě tohoto zachycuje i průběh komunikace na veřejnosti, a to v situaci 14 (3.F), ve které uvádí vlastní výrok: „*Můžu vám koupit ještě něco sladkého, ať máte mňamku do práce?*“. K tomuto zároveň dodává, že se „*naše komunikace na veřejnosti neliší od komunikace v soukromí. I na veřejnosti používáme přezdívky a zdobněliny*“. Z tohoto tvrzení je tedy možné odvodit, že partneři užívají vykání nejen v soukromí a jedná se tak o jejich každodenní způsob komunikace, který nijak nepřizpůsobují situaci.

V situaci 16 (3.F) se vyjadřuje k faktu, že vykání je pro něj a partnera konzistentní způsob komunikace. Přesněji uvádí, že „*vykání a oslovení zůstávají stejná i při změně nálady jednoho nebo obou partnerů*“ a na toto navazuje i svým postřehem u situace 17 (3.F): „*I každodenní nenáročné rozhovory mi připomínají, že partner se mnou jedná s respektem a bere velký ohled na moje potřeby a preference. Nikdy nezpochybňuje moje odlišné názory. Své tvrzení následně potvrzuje u situace 19 (3.F) tvrzením, že „ohleduplnost partnera v kombinaci s vykáním vzbuzuje neuvěřitelně vřelý respekt a náklonnost.*“²²

3.2.4 Komunikace ve spojení s činností v určité denní dobu

Tato kategorie byla zařazena hlavně kvůli druhému páru, jelikož Celestýna a Diana uvedly poměrně velké množství situací, které se odehrávaly právě ve spojitosti se společným usínáním nebo vstáváním, a to z důvodu směnového provozu v jejich zaměstnání. U prvního a třetího páru se většinou nejedná o příliš významné komunikační situace, avšak důležité jsou především postřehy respondentů. V této kapitole proto absentují přepisy rozhovorů těchto párů, jelikož je u nich kladen důraz spíše na jejich postřehy. U druhého páru, Celestýny a Diany naopak chybí postřehy, které by měly pro výzkum význam, proto jsou zde uvedeny rozhovory. Typologie podle Hirschové zůstává stejná jako v předchozí kapitole.

²¹ Erik a Felix ve svých protokolech celkově uvádí vyšší počet oslovení a zároveň jejich rozličnost než ostatní respondenti. Tímto se hlouběji zabývá kapitola 3.4.1.

²² Toto oba partneři následně potvrdili během následující fáze výzkumu, uvedli, že vykání jim přináší pocit respektu bez toho, aniž by si jej museli s partnerem neustále slovně dokazovat.

3.2.4.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Alex	Respondent v protokolu neuvádí žádné situace spojené s tímto druhem komunikace.	-
Beata	„Noční konverzace po tom, co se partner vrátil od kamaráda, jsme rozhádání, ale partner je příjemně relaxačně připitý.“	11 (1.B)

Tabulka 12 – Alex a Beata: Komunikace v určitou denní dobu, zdroj: vlastní zpracování podle sebepozorovacího protokolu

Beata u své zaznamenané situace uvádí, že jí a partnerovi „vykání sedí i v důvěrném módu, i v odmítavém, i v relaxačním, i v hádce.“ Z tohoto tvrzení by tedy bylo možné říci, že oba partneři si vykaží dobrovolně a jedná se o vzájemný konsenzus. Toto však Alex v jeho postřezích u situací z jiných kategorií mírně rozporuje.²³

3.2.4.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	„Vstávání do práce, 4:30, ložnice.“	7 (2.C)
	„Ranní vstávání, cca 5:45, jsme samy.“	8 (2.C)
	„Usínání, 22:00, jsme samy.“	9 (2.C)
	„Ranní vstávání, postel v ložnici, 4:45.“	10 (2.C)
	„Ranní vstávání – pokus č. 2, 6:30, ložnice.“	11 (2.C)
Beata	„Ranní vstávání na dovolené, první společný víkend mimo domov a bez dětí, cca 7:00, jsme samy.“	12 (2.D)
	„Ranní vstávání, ložnice, cca 5:30, odcházím do práce dřív a Celestýna se bude starat o děti.“	13 (2.D)

Tabulka 13 – Celestýna a Diana: Komunikace v určitou denní dobu, zdroj: vlastní zpracování podle sebepozorovacího protokolu

U protokolů Celestýny a Diany je možné pozorovat více situací, které jsou navázány na konkrétní denní dobu a případně i činnost (zde jako vstávání nebo usínání). Vzhledem k tomu, že partnerky pracují ve směnném provozu a zároveň společně vychovávají tři děti, je pro ně

²³ Jedná se o Alexovy postřehy k hádkám, které v protokolu uvedl a v této práci jsou součástí kapitoly 3.3.6. Alex také mnohem častěji zmiňuje, že partnerce tyká, Beata toto ve svých tvrzeních rozporuje.

tato konverzace zásadní k předávání informací a případnému plánování, kterým se zabývala předchozí kapitola. Celestýna navíc často uvádí, že z počátku s partnerkou vztah tajily, a proto pro ně mají určité situace větší význam. Pro Celestýnu je zásadní, že nyní může s partnerkou trávit více času než v dobách utajování jejich vztahu.

Diana ve svém protokolu uvádí spíše informace obecného charakteru – spíše popisuje kontext situace, než vlastní pocity nebo postřehy k situaci.

Situace 7 (2.C)

*Celestýna: „**Lásko** musím vstávat, klidně spinkejte a uvidíme se v práci.“*

Diana: „Ne, pojedu s Vámi, přece Vás nenechám jet samotnou. Dáme si ranní rande před prací jako za starých časů.“

Celestýna: „jste dokonalá žena“

Situace 9 (2.C) a 10 (2.C)

*Diana: „**Lásko**, musíte vstávat“*

Celestýna: „Nemusím nic a nechce se mi od Vás, vstanu o půl 7 s Vámi“

Diana: „dobře, ale aby Vám seděly hodiny.“

Celestýna: „nebojte, to zvládnu.“

Diana: „jdu nachystat čajík a svačiny.“

Celestýna: „dobře, já dnes zůstanu s Vámi doma.“

*Diana: „Jste moje **zlobidlo**“*

Situace 14 (2.D)

*Diana: „Dobré ráno **zlatíčko**“*

*Celestýna: „Dobré ráno **lásko**“*

Diana: „Půjdeme se po snídani projít?“

Celestýna: „Můžeme a dáme si někde vínko před obědem?“

Diana: „Čtete mi myšlenky.“

3.2.4.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	„Během usínání, ložnice, 22:00, jsme sami.“	21 (3.E)
	„Ranní vstávání, zatímco kocour zlobí, ložnice, 9:30.“	22 (3.E)
	„Během mazlení s kocourem, ložnice, v posteli, 00:00.“	23 (3.E)
Felix	„Krátký rozhovor o kocourovi, který nás budí uprostřed noci, 3:00 v ložnici.“	24 (3.F)
	„Rozhovor v posteli při vstávání, mluvím o tom, že se mi nechce vstávat. 8:00 v ložnici.“	25 (3.F)
	„Hodnotíme průběh večera stráveného s kamarádkou, po jejím odchodu, 4:00, doma.“	26 (3.F)

Tabulka 14 – Erik a Felix: Komunikace v určitou denní dobu, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Erik a Felix se ve svých protokolech častěji vyjadřují k jazyku a jeho používání, pozorují vzájemná oslovení a vnímají také celkové souvislosti. Felix v rámci této kategorie zaznamenal například, že nepozoruje žádnou změnu komunikace, která by se jakkoli vázala k určité denní době. Mimo to dále uvádí, že „i když jsou rozespalí a neschopní se pořádně soustředit, vykání partnerovi je pro oba stále přirozené“. V této kapitole je uvedena pouze jedna situace, na které je možné pozorovat použití vykání v kombinaci se zdobnělinami.

Situace 21 (3.E)

Erik: „Krásně se vyspinkejte. A kdyby v noci cokoli, tak mě pořádně vzbud'te, ano?“

Felix: „Jasně, vy mě taky.“

3.2.5 Konverzace s třetími osobami (příbuznými, kamarády a rodinou)

V rámci předposlední kategorie je možné sledovat konverzace, které se odehrávají za přítomnosti třetích osob. Tyto situace jsou pro zkoumání používání tykání a vykání naprosto klíčové, jelikož jsou partneři vystaveni vlivu třetí strany, se kterou si obvykle tykají. Tyto situace mohou nastat například při rodinných sešlostech, při návštěvách nebo jiných událostech,

při kterých se partneři společně setkávají s někým třetím. Mezi tyto situace se nepočítá komunikace probíhající před dětmi a dalšími osobami, se kterými partneři sdílí domácnost, jelikož se předpokládá, že jsou tyto osoby se způsobem komunikace partnerů seznámeny. Podle kategorizace Hirschové je možné definovat tyto situace jako verbální, soukromého charakteru, které však probíhají skupinově.

3.2.5.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Alex	<i>„Konverzace při návštěvě kamaráda.“</i>	12 (1.A)
Beata	<i>„Přišel kamarád na krátkou návštěvu.“</i>	13 (1.B)
	<i>„Dvakrát telefonát, v přítomnosti zbytku rodiny.“</i>	14 (1.B)

Tabulka 15 – Alex a Beata: Konverzace se třetími osobami, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Respondenti z prvního páru uvedli celkem tři případy, ve kterých se komunikační situace účastnili další lidé. Alex sice nepřipojil přepis komunikátů, zaznamenal ale vlastní postřeh, ve kterém mapuje, jak komunikace před ostatními vypadá: *„Zmatky vznikají v situacích, když třetí osoby přítomné našemu dialogu (např. prodavač nebo lékař) neví, že si vykáme a nechápou, kdo je oslovován. Pro nás je tato situace vtipná.“* Zároveň však přiznává, že je jejich vykání *„častým terčem vtipů ze strany kamarádů“*, již však toto tvrzení nijak nerozvádí. Tato Alexem popsaná situace měla být součástí polostrukturovaného rozhovoru.

Beata ve svém postřehu nepřímo uvádí, že má zkušenost s vykáním s jinou blízkou osobou, než je její manžel, totiž s jejím kamarádem. Ovšem v tomto případě se zřejmě nejedná o vykání vzájemné. Dále uvádí, že sama neměla jistotu ohledně důvodu použití vykání z jeho strany. *„Nepřemýšlela jsem nad použitím vykání, i když tento kamarád mi někdy taky vyká a já dlouho nevěděla, jestli z legrace, omylem nebo vážně.“* Tento postřeh uvedla u situace 13 (1.B).

U druhé situace s označením 14 (1.B) uvedla, že při telefonátu manželovi *„vykání použila automaticky, i když babička chtěla, ať si s partnerem tykáme, a i tentokrát se mě na to znovu ptala.“* Jednalo se o telefonáty, u kterých byli přítomni rodinní příslušníci Beaty. Je tedy možné říci, že Beatina rodina nemusí mít pro používání vykání s partnerem pochopení a může se zde vyskytovat nějaká forma nátlaku na ukončení této formy komunikace. Vzhledem k tomu, že Beata s Alexem se již neúčastnili další fáze výzkumu, toto není možné potvrdit.

3.2.5.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	Respondentka v protokolu neuvádí žádné situace spojené s komunikací před dalšími osobami.	-
Diana	„Večeře v restauraci, cca 20:00, přítomna servírka.“	14 (2.D)
	„Rozhovor na lince (práce), cca 11:00, přítomna kolegyně.“	15 (2.D)

Tabulka 16 – Celestýna a Diana: Konverzace se třetími osobami, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Diana ve svém protokolu uvedla dvě komunikační situace, které jsou spojeny s přítomností dalších osob. Obě zmíněné situace mohou působit spíše negativním dojmem, je však možné, že respondenta může být na poukazování k formě komunikace mezi ní a partnerkou citlivější. Jako první popisuje situaci z práce, kdy se o jejich formě komunikace dozvěděla kolegyně.

Situace 15 (2.D)

Celestýna: „Lásko, proč tu nejsou židle“

Diana: „Chcete si sednout?“

kolegyně: „Jak chcete, vole to je jako bys jí vykala, haha, proč jí vykáš“

Celestýna: „Však my si vykáme, to nevíš?“

kolegyně: (nevěřičně kouká, směje se) „Tak to je něco, jako vy spolu spíte, žijete, ale vykáte si?“

Tak to já vám taky budu vykat, paní Celestýno.“

K této situaci také přidává postřeh, ve kterém vysvětluje vztah s kolegyní. Ta měla o partnerství Celestýny a Diany vědět i v době, kdy respondentky poměr tajily, a přesto si nevšimla, že stále v komunikaci používají vykání.

Druhá situace popisuje návštěvu restaurace. V prostoru pro postřehy Diana uvedla, že se „servírka uchechtla a šlo vidět, že se snaží nevybouchnout smíchy...“ I u tohoto případu je možné, že tento podnět mohl být zaznamenán vlivem vyšší koncentrace na užívání vykání, tedy vlivem sebezpozorování.

Situace 16 (2.D)

Celestýna: „Vemte moji kartu, zlato“

Diana: (za přítomnosti servírky) „nevím, kde ji máte, zlato.“

3.2.5.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	„Rozhovor s kamarádkou, která je u nás na návštěvě, pracovní, po 22:00.“	27 (3.E)
Felix	„Přichází návštěva, moje dlouholetá kamarádka. S partnerem ji provádíme po bytě a vysvětlujeme okolnosti našeho stěhování, mluvíme o bydlení, 17:00, u nás doma.“	28 (3.F)
	„Rozhovor s přáteli o aktuálních tématech – politická situace ve světě, novinky ve škole a v práci. 16:00 v kavárně, kromě partnera jsou přítomni ještě tři kamarádi.“	29 (3.F)

Tabulka 17 – Erik a Felix: Konverzace se třetími osobami, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Erik s Felixem uvedli celkem tři situace, ve kterých se konverzace účastnily další osoby. Felix například popsal moment, při kterém se k jejich způsobu komunikace přidala i jejich kamarádka. Sám k tomuto uvedl: „Ačkoliv je kamarádka zvyklá nám tykat, v rozhovoru partnerovi omylem zavykala.“

K tomuto přidává také další informace, které se týkají používání tykání a vykání v těchto konverzacích. „S přepínáním mezi tykáním (kamarádce) a vykáním (partnerovi) nemám většinou problém. Pokud v zápalu rozhovoru omylem partnerovi zatykám, omluvím se. Partner se nezlobí.“ K tomuto postřehu se vrací také v dalším názoru, jehož přepis je součástí kapitoly 3.3.6.3.

Erik v situaci 27 (3.E) popisuje stejnou situaci jako Felix, doplňuje ji o přepis i vlastní postřeh. „Kamarádka zmatená z našich rozhovorů ve třech, kdy si s Felixem vykáme, ale oba kamarádce tykáme.“ Toto tvrzení následně potvrzují i Celestýna s Dianou během polostrukturovaných rozhovorů, kde uvedly, že při komunikaci s dalšími (v jejich případě s kolegyněmi) dochází často ke zmatkům.

Situace 27 (3.E)

kamarádka: (k Erikovi) „A co si o tom myslíte vy?“

Erik: „Wow.“

kamarádka: „Ty jo, teď ještě začnu vykat já.“

Felix: „Jestli začneš vykat i mně, tak si mě nepřej.“

Felix dále uvádí, informace o tom, jak komunikace před dalšími účastníky konverzace probíhá. „Kamarádi, se kterými nemám až tak blízký vztah, se většinou sami od sebe bojí zeptat (proč si vykáme, pozn.). Když na to ale přijde řeč, zjišťuji, že jsou překvapení, přijde jim to zajímavé a ptají se, co nás k tomu vede.“

3.2.6 Nezařazené

Poslední kategorie zahrnuje komunikační situace, pro které není možné nalézt žádný společný znak, ani je definovat pomocí probíraných témat a obsahuje nejvíce komunikátů. Ty však nejsou tak podrobně analyzovány jako ty, jež bylo možné rozřazeny do jednotlivých kategorií. U Alexe a Beaty je ale možné pozorovat zápisy několika hádek, u kterých zanechali oba partneři nezávisle na sobě několik cenných poznámek, které se týkají nejen užívání jazyka, ale také motivace k užívání vykání.

U zbylých párů se jedná o každodenní situace soukromého charakteru, které by se daly charakterizovat jako komunikace v práci (v případě páru č. 2) a společné činnosti nebo odpočinek (u páru č. 3).

Kategorizace podle Hirschové by tyto situace označila jako komunikaci verbální, interpersonální, která probíhá mluvenou formou a má soukromý charakter.

3.2.6.1 Pár 1 – Alex a Beata

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Alex	„Běžná konverzace doma, přítomno naše dítě (méně než jeden rok).“	15 (1.A)
	„Konverzace doma, přítomni my dva a dítě.“	16 (1.A)
Beata	„Vcelku pohodová ranní konverzace.“	17 (1.B)
	„Rozhovor o poměrně osobním tématu (moje zdravotní problémy).“	18 (1.B)
	„Krátké spontánní natáčení selfie videa nás dvou u příležitosti výročí svatby.“	19 (1.B)

Tabulka 18 – Alex a Beata: ostatní komunikáty, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Alex na konci protokolu uvedl postřeh týkající se užívání vykání před dalšími lidmi, ze kterého je možné vyčíst, jak reagují na jejich způsob komunikace osoby, které nejsou seznámeny s tím, že si partneři vykají.

„Zmatky vznikají v situacích, když třetí osoby přítomné našemu dialogu (např. lékař, prodavač, nebo někdo, kdo nás nezná) neví, že si vykáme a nechápou kdo je oslovován. Pro nás jsou to vtipné situace.“

Respondenti z prvního páru byli jedinými, kdo do sebepozorovacích protokolů zaznamenal také situace týkající se hádek a neshod. U těchto situací popsali i přepínání mezi vykáním a tykáním. Jejich postřehy k těmto situacím jsou blíže popsány v následující tabulce.

Alex	Beata
„Při vyhrocení hádky používám tykání jako nástroj pro vyjádření despektu, respektive „dětské, nedospělé“ mentality partnerky.“	„Ačkoliv mi někdy při hádkách partner tyká, aby mě ponížil, já si nedokážu představit mu při hádce tykat.“
„Tykám partnerce jen při hádkách, v pokročilé fázi.“	„Použití věty „Vy mě přivedete do hrobu“.“

Tabulka 19 – Alex a Beata: vykání při hádkách, zdroj: vlastní zpracování podle sebepozorovacího protokolu

Alex uvedl k hádkám i další postřeh, který spíše mapuje počátky užívání vykání u partnerů: „Vykání preferovala partnerka. Šlo o její přání, které respektuji a zvykl jsem si na tuto formu. Tykám partnerce jen při hádkách, nebo omylem (z nepozornosti), ale celkově častěji než partnerka.“ Dále uvádí, že tykání partnerce vnímá jako příznakové, zatímco vykání je pro něj standardní formou. Zároveň popisuje, že partnerce tyká vlivem automatismu, „když se zamyslel nad obsahem, a nikoliv nad formou sdělení“.

Beata ve svých tvrzeních obecně uvádí nižší počet momentů, ve kterých jeden z partnerů použil tykání, než ve svém pozorování zaznamenal Alex.

3.2.6.2 Pár 2 – Celestýna a Diana

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Celestýna	„Chystání jídla, 14:30, kuchyň, jsou s námi dvě děti.“	16 (2.C)
	„Vaření večeře, 17:30, jsou s námi dvě děti.“	17 (2.C)
	„Setkání v práci, 7:20, jsme samy.“	18 (2.C)
	„V práci po obědě, 12:30, výrobní hala, jsme samy.“	19 (2.C)
Diana	„Partnerčin příjezd do práce, cca 8:00, v hale je cca 30 lidí, ale nikdo nám nevěnuje pozornost.“	20 (2.D)

Tabulka 20 – Celestýna a Diana: ostatní komunikáty, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Celestýna a Diana v postřezích obecně neuváděly informace, které by měly význam pro výzkum, spíše se jednalo o kontext situace nebo popis činností. Všechny postřehy jsou zaznamenány u příslušných komunikačních situací. Ty komunikáty, jež byly zařazeny do této kategorie, žádné jimi pozorované postřehy neobsahovaly.

3.2.6.3 Pár 3 – Erik a Felix

Respondent	Popis komunikační situace (ks)	Ozn.
Erik	„(Ne)odchod partnera do školy, 8:10, pracovna.“	30 (3.E)
	„Nezávazný odpolední rozhovor, 15:00, doma.“	31 (3.E)
	„Úklid domu a vaření v rámci soboty, kuchyň, 11:00.“	32 (3.E)
Felix	„Krátká rozprava o pracovních povinnostech partnera, vysvětluje mi, na čem zrovna pracuje, 14:00 v domácím.“	33 (3.F)
	„Společné hraní s kocourem, mluvíme o tom, jak kocour rychle roste a jak je roztomilý, 17:00 v domácím pracovním pokoji.“	34 (3.F)
	„Společné sledování filmu, který oba v průběhu komentujeme, 20:00, v ložnici.“	35 (3.F)
	„Hraní videoher, každý hrajeme něco jiného, navzájem si fandíme a vysvětlujeme průběh hry tomu druhému. 15:00, v ložnici.“	36 (3.F)
	„Partner chválí obraz, na kterém zrovna pracuji, 19:00, doma.“	37 (3.F)

Tabulka 21 – Erik a Felix: ostatní komunikáty, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacího protokolu

Situace, které jsou zařazeny do kategorie ostatní od respondentů z třetího páru popisují především nezávazné rozhovory o každodenních činnostech a záležitostech. I přes nepříliš vysokou hodnotu těchto komunikátů však partneři uvedli postřehy, ve kterých popisují používání tykání.

„Tykání používáme pouze u zavedených frází a citátů, používáme třeba hlášku z filmu Příšerky s.r.o., kterou hojně využíváme.“

- Erik

„Občas se stane, že jeden z partnerů při rozhovoru s tím druhým omylem použije tykání. V takové situaci se partner omluví a vrátí se k vykání.“

- Felix

3.3 Analýza polostrukturovaných rozhovorů

Scénář polostrukturovaných rozhovorů, který je uveden v přílohách této práce, byl sestaven tak, aby bylo možné z odpovědí respondentů získat doplňující informace k používání vykání v partnerství a k jeho vnímání oběma partnery. Rozhovor pokrývá tři okruhy, kterými jsou: *Vztah partnerů a způsob komunikace, Komunikační situace a Partneři a společnost*. Tyto kategorie poskytují komplexní náhled na to, jak partneři komunikují při používání vykání, mapuje jejich motivace a pocity, které při tomto způsobu komunikace prožívají.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.6.1.3, Alex a Beata se po ukončení etnografické části dále výzkumu z důvodu rozvodu manželství neúčastnili. Z tohoto důvodu se v dalších kapitolách objevují odpovědi pouze dvou párů, Celestýny s Dianou a Erika s Felixem, kteří na první část výzkumu navázali i polostrukturovanými rozhovory.

3.3.1 První okruh otázek – Vztah partnerů a způsob komunikace

První okruh se zabývá otázkami, které mapují změny v partnerském životě, které respondenti zaznamenali za uplynulé období mezi jednotlivými fázemi výzkumu. Tyto otázky měly v první řadě zmapovat, zda se u partnerů změnilý nějaké demografické údaje. Další otázky směřovaly na získání informací o trvání vztahu a používání vykání v něm. Cíl tohoto okruhu nespočívá pouze v aktualizaci demografických údajů, ale především pro získání celkového kontextu používání vykání.

Rozhovor s Celestýnou s Dianou proběhl ve středu, 13. dubna 2023 ve večerních hodinách. Změny, které uvedly oproti protokolu se týkaly jejich zasnub a plánované svatby. Tu plánují uzavřít letos v září, jako zajímavost uvedly, že jejich svatební sliby budou také předneseny s použitím vykání. Ve vztahu jsou cca jeden rok a sedm měsíců, seznámily se v zaměstnání.

V kapitole 2.6.3.2 bylo popsáno, že se Erik a Felix rozhovoru účastnili společně v pátek, 24. března 2023. Oproti protokolu uvedli, že jsou v současné době zasnoubení, registrované partnerství odmítají a svazek chtějí uzavřít, jakmile bude uzákoněno manželství pro všechny. Ve vztahu jsou dva a půl roku, seznámili se na Tinderu. Některé otázky, které jsou zaznamenány ve scénáři byly přeskočeny, jelikož je partneři zodpověděli ve svých předchozích odpovědích.

3.3.1.1 Motivace k používání vykání

Jedna z prvních otázek, která zazněla po úvodu rozhovoru směřovala k důvodům, proč se partneři pro vykání rozhodli a z čeho tato volba pramení.

Celestýna s Dianou uvedly, že se seznámily v práci, když byla Diana přeložena na Celestýnino oddělení. Diana uvedla, že používání vykání v jejich vztahu „*plyne z toho, jak se seznámily*“, a Celestýna tuto větu dále rozvila v její odpovědi:

„Já jsem na vedoucí pozici a je fakt, že si s dost lidma tykám, ale většinou čekám, až mi to nabídnou, že jako nejsem taková, že bych to automaticky nabízela každému, ale jako nemám s tím problém. Diana mi to nějak jako nenabídla a já teda taky nějak ne, protože nějak ze zdvořilosti jsem v tomhle, jakože spíš čekám, že mi to nabídne ta podřízená.“

Diana ve své reakci popisuje, že jí samotné přišlo nevhodné nabízet tykání vedoucí pracovníci, a proto nedošlo k přechodu na tykání.

„A já z toho důvodu, že Celestýna je na té vedoucí pozici tak mi to přišlo nevhodný, jí to nabízet. Nikdo to nikomu nenabíd, a tak nám to zůstalo. Pak jsme se spolu začaly bavit víc, a psát si, a tak a furt jsme u toho zůstávaly, pak jsme se myslim jednou zeptaly, jestli s tím vlastně máme jako problém, nebo tak a obě jsme řekly, že nám to vyhovuje, tak jsme to tak nechaly.“

Po těchto odpovědích byla položena doplňující otázka na to, zda mají partnerky pocit, že jejich současné používání vykání je ovlivněno původním pracovním vztahem, kdy jedna byla v roli nadřízené a druhá podřízené. Obě s tímto souhlasí a Diana dodala, že „*pokud by byly kolegyně na stejné úrovni, tak by si pravděpodobně tykaly, protože si se všemi kolegyněmi tyká*“.

U otázky na to, co považují za svou motivaci k tomu, aby pokračovaly ve vykání uvedla Diana, že „už si komunikaci neumí představit jinak a nemají důvod si tykat“. Že by se jednalo o udržování tohoto způsobu komunikace ze stereotypu však obě respondentky rozporují.

Felix ze třetího páru odpověděl na otázku, proč se rozhodli pro používání vykání, následovně: „Protože když jsme se seznámili na Tinderu a psali jsme si, tak Erik začal vykat. Já jsem ještě v prvních zprávách tykal, ale pak jsem se taky chytil. Už jsme si tak psali, i když jsme se poprvé viděli, tak jsme si vykali a podruhé taky. Tak už nám to zůstalo, no.“

Z tohoto Felixova tvrzení vyplývá, že vykání inicioval Erik, a to již při seznamování. Zároveň uvádí, že v tomto období sám používal tykání, ale k vykání se postupně přidal. Diskuse nad otázkou, zda je vykání pro partnery důležitou součástí jejich vztahu jsou uvedeny v dalších odstavcích. Jejich tvrzení dokazují, že používání vykání v intimním vztahu může být vnímáno i jako známka vzájemného respektu.

„A jako nedošlo k žádné jako dohodě, že bychom se rozhodli, že si budeme vykat, vyšlo to přirozeně z toho způsobu komunikace, který jsme měli na tom Tinderu. Mně to přijde prostě něco jako druhá přirozenost, a i jsme se třeba už jako bavili o tom, jestli bychom s tím chtěli přestat, jestli si třeba chceme začít tykat, ale okamžitě jsme oba řekli, že ne. Že nám to takhle vyhovuje a že prostě s tím tykáním by ne ten vztah, ale to spojení prostě něco jako ztratilo, že jako jasně, všechno by bylo stejné, my bychom se měli furt stejně rádi, ale já třeba v tom vykání cejtím něco.“

- Erik

„Já v tom cejtím respekt.“

- Felix

„Jo, že prostě k sobě máme strašně velké respekt a tím tykáním by ten respekt z toho jazyka samotného nějak jako vyšuměl.“

- Erik

Po těchto tvrzeních byla položena doplňující otázka, zda respondenti vnímají vzájemný respekt v jazyku jako motivaci k tomu, aby v užívání vykání nadále pokračovali. Oba se shodli na tom, že pravděpodobně ano a oba uvedli také další informace, které s vnímáním respektu a vykáním souvisí.

„Neznamená to samozřejmě, že kdybychom si tykali, že by tam ten respekt nebyl, to vůbec, ale že prostě po té jazykové stránce. Že to můžem snáz vyjádřit tím jazykem.“

- Felix, pár č. 3

„My jsme ohledně našeho vztahu fakt hodně verbální, jakože si pořád říkáme, že se máme rádi, pořád si říkáme, že jsme oba strašně krásní a takové věci a tím pádem to беру jako že si nemusíme furt říkat věty jako já vás strašně respektuju, ale je to už v tom jazyku zakotveno.“

- Erik, pár č. 3

3.3.1.2 Dřívější užívání vykání s blízkou osobou

Při otázce na dřívější užívání vykání s komunikací s jinou blízkou osobou uvedla Celestýna jednoznačně ne, zatímco Diana popsala svou zkušenost z minulosti: *„Já jo. Byl to chlap, pracovali jsme spolu, tehdy to bylo tím, že jsme si mysleli, že ten náš vztah bude strašně tajný, když si zůstaneme vykat. Bylo to nějak v rámci zachování tajemství před ostatními spolupracovníky.“*

Z jejího tvrzení je možné vyčíst, že již při udržování poměru s jiným kolegou užívali vzájemně vykání a jejich primární motivací pro tento způsob komunikace bylo utajit svůj vztah před ostatními kolegy. Toto ostatně popisují i obě respondentky ve svých protokolech, když uvádějí, že svůj vztah na pracovišti nejdříve tajily. Je tedy možné pozorovat korelaci mezi první Dianinou zkušeností a současným vztahem partnerek.

Na tuto otázku odpovídali také respondenti ze třetího páru, nejprve Erik: *„Já jsem si vždycky tak jako na střídačku vykal s kamarádem, ale bylo to spíš ze srandy, ale neděláme to jako nijak konzistentně nebo dlouhodobě, jen tak jako občas.“*

Felix ve své odpovědi uvedl, že jeho vykání blízkým osobám doposud nepoužíval. *„A já asi teda jako ne, no. Pokud nejde jako o nikoho, komu člověk přirozeně vyká, já nevím, třeba učitelům nebo tak, tak ne. Erik je první.“*

Zatímco Erik popisuje, že již má zkušenost s vykáním blízké osobě (i když se nejedná o zkušenost vykání s bývalým partnerem), Felix se do této situace dostal poprvé. Dříve nepoužíval vykání s nikým, mimo přirozené autority. Erik je tedy v této fázi tím, kdo s vykáním začal a nepřistoupil zpět k tykání.

3.3.1.3 Výhody a nevýhody vykání v partnerství

Při zodpovídání otázky, zda partneři pociťují nějaké výhody nebo nevýhody plynoucí z užívání vykání uvedla Celestýna, že si „ze začátku myslela, že pro nás bude třeba těžší se pohádat, ale už si to nemyslím, je to pro nás úplně stejný. Ze začátku byl ten respekt větší, jakože vykáme si a toto, ale mně to přijde teďka jakože úplně přirozený a dokážeme se pohádat úplně stejně, jak kdybychom si tykaly“.

Diana na toto tvrzení reagovala slovy, že používání vykání při hádce „zní docela divně“ a dodala, že u hádek „samozřejmě používají také fráze jako ty vole a další“.

U páru č. 3 na toto téma nejprve oba partneři reagovali společně a takřka jednohlasně odpověděli, že žádné výhody nebo nevýhody nepozorují. Erik svou odpověď následně rozvedl:

„A jako nedošlo k žádné jako dohodě, že bychom se rozhodli, že si budeme vykat, vyšlo to přirozeně z toho způsobu komunikace, který jsme měli na tom Tinderu.“

Partneři se tedy na používání vykání nijak nedohodli, jednalo se o přirozený vývoj komunikace, se kterým začal Erik v rámci již zmiňovaného seznámení na Tinderu. Erik a Felix v dalších odpovědích také uvádějí, že společně již přemýšleli o přechodu k tykání.²⁴

Erik také uvedl, že na tuto otázku nemůže odpovědět objektivně, protože si s Felixem nikdy netykal, a tedy nemůže posoudit, jaké výhody nebo nevýhody může používání vykání mít. Felix jej doplnil větou, že „praktický výhody v tom určitě nevidí.“

3.3.1.4 Vnímání formálnosti v jazyku a hádky

V této podkapitole jsou uvedeny postřehy respondentů odkazující k tomu, zda vnímají používání vykání v partnerství jako formální způsob komunikace.

Celestýna uvedla, že „používání vulgarit v kombinaci s vykáním (ne ve vztahu k partnerce, ale obecně) pro ně problém není, ale také že nějak vulgární s partnerkou nejsou,“ a Diana její tvrzení podporuje: „Je to fakt jenom to ty vole. Jinak když nás něco naštvě, tak si normálně zanádváme, v tomhle si myslím, že nás to vykání neomezuje.“

Erik s Felixem na tuto otázku uvedli poněkud rozšířenější odpověď, která mapuje vnímání formálnosti komplexněji. Erik nejprve odkazuje k tomu, že se s partnerem nehádají a nevyvolávají zbytečné konflikty a poté ona pokračují vyjádřením k tomu, zda používají v jazyku vulgarity.

²⁴ Tuto informaci uvedli společně v odpovědích na další otázky.

„Já myslím že ne, protože my se fakt vůbec nehádáme, za ty dva roky jsme neměli jedinou pořádnou hádku, takže nemáme to vyzkoušené, jestli bychom uměli používat vulgaritu a vykat.“

- Erik, pár č. 3

„Nadávky u nás to jako vůbec, to není, neexistuje, u nás nadávky nejsou. Vůbec nejsou zapotřebí ani.“

-Felix, pár č. 3

3.3.1.5 Omezení jazykem při komunikaci

Do této kategorie je zařazena otázka, zda se partneři cítí vykáním nějak omezeni, například při řešení intimních nebo emocionálních situací. Zatímco Celestýna s Dianou uvedly pouze, že ne, Erik a Felix své odpovědi rozvedli více do detailů.

„Myslím, že nám to fakt přijde jako přirozené vyjadřování, že v ničem fakt nemáme problém.“

- Erik, pár č. 3

„Nemyslím si, že by vykání nějak ovlivňovalo to, co chceme říct nebo jak to chceme říct, když to třeba srovnám, jak mluvím s lidma, kterým tykám, tak když prostě potřebuju jim něco vyjádřit, tak to dokážu vyjádřit úplně stejně tykáním jako vykáním.“

-Felix, pár č. 3

3.3.1.6 Vykání v partnerství a pocit jedinečnosti

Při dotazu na to, zda partnerům přináší používání vykání nějaký pocit jedinečnosti, protože se nejedná o standardní způsob komunikace v takto intimním vztahu, odpověděla nejprve Celestýna: *„Já si myslím, že tu jedinečnost máme v tom, že jsme jako dvě ženský, nepřijde mi to jako výjimečný zas, protože já jsem celý život taková jiná. V práci jsem si dávala pozor, abych Dianě netykla ani nevykla, abych ji jako nemusela oslovovat, aby to někteří lidi prostě nepochopili blbě, než to všichni věděli. Ale určitě to nebylo kvůli jedinečnosti.“* Diana k tomuto pouze dodala, že jí *„to nepřijde divný, spíš přirozený“*.

Erik s Felixem ve svých tvrzeních uvedli, že sice v určitém smyslu jedinečnost pociťují, ale nepřipisují to způsobu jejich komunikace. Felix pak doplnil, že pokud by používali tykání, vnímal by spojení úplně stejně.

„Jako podle mě v určitém smyslu jako jo, protože s jinejma lidma si samozřejmě jako nevykáme, nebo teda ne s lidma, se kterýma jsme na takové úrovni, že jsme si fakt blízko, ale není to nic jako že bych to bral jako oh, my jsme tak strašně spešl. Já si myslím, že kdybychom si tykali, tak by to bylo stejný, že bychom to jako vnímali stejně, až na to, že si prostě tykat nechcem.“

-Erik, pár č. 3

„Myslím, že bych to spojení mezi náma vnímal úplně stejně, kdybychom si tykali. Ale vlastně těžko říct.“

- Felix, pár č. 3

3.3.1.7 Oslovení

Tato otázka slouží pro doplnění informací, které již byly získány prostřednictvím sebepozorovacích protokolů. Respondenti měli uvést, jaká oslovení vzájemně nejčastěji používají a případně, zda používají také kombinaci vykání a oslovení křestním jménem. Diana uvedla, že oslovování křestními jmény skoro neužívají a Celestýna ji doplňuje:

„Jsme se tak naučily na to zlato, už i v práci třeba. Navíc Dianě moc nejde přes pusu moje jméno.“ Mimo tato tvrzení partnerky potvrdily výstupy z první části výzkumu, které jsou součástí kapitoly 3.4.2.

Erik a Felix také potvrdili zjištění z jejich dat uvedených v protokolech. Jako nejčastěji používané oslovení uvedl Erik slovo „*drahý*“, které ve svém pozorování opravdu uváděli nejčastěji. Na rozdíl od Celestýny a Diany partneři vzájemně užívají také oslovení jménem, ovšem ve zdrobnělém tvaru.

„A taky si říkáme jako pane, třeba dobrý den, krásný pane, ale myslím si, že to oslovení „drahý“ používáme asi nejčastěj.“

- Erik, pár č. 3

3.3.2 Druhý okruh otázek – Komunikační situace

V rámci tohoto okruhu otázek byly mapovány komunikační situace, ve kterých partneři používají vykání. Vzhledem k tomu, že toto bylo již předmětem sebepozorovacích protokolů, bylo předpokládáno, že partneři tedy užívají vykání v každodenním životě a vlivem kontextů se jejich způsob komunikace nijak nemění.

Diana a Celestýna uvedly shodně na otázku, zda si s partnerkou tykají, že ne, a že si záměrně netykají nikdy. Diana doplnila, že pokud už si s partnerkou tykají, jedná se o omyl nebo že si z této formy komunikace dělají vzájemně legraci, už však neuvedly žádný konkrétní příklad.

Felix na stejnou otázku uvedl, že si s partnerem vykají pořád, a že se při tom oba cítí komfortně. Erik také popsal, že pokud již tykání použijí, jedná se o zdůraznění nějaké komunikační situace, např. použitím citátu z filmu nebo jiného díla.

„Používáme třeba hlášku z Příšerek s.r.o., a to „tak běž, běž čurat“, kdy si vlastně tykáme, ale nebereme to tak, protože je to vlastně ta hláška, a ne naše vlastní slova a myšlenky.“

- Erik, pár č. 3

3.3.3 Třetí okruh otázek – Partneři a společnost

Ve třetím a posledním okruhu polostrukturovaných rozhovorů byla zkoumána partnerská komunikace ve společnosti, tedy primárně za přítomnosti osob, které s partnery nesdílí společnou domácnost. Vzhledem k faktu, že Celestýna a Diana společně vychovávají dvě děti, jsou jejich postřehy o vykání před nimi zařazeny také. Celestýna nejprve popsala rozdíly ohledně vykání před dětmi nebo blízkými lidmi a v interakcích s neznámými osobami v různých rolích. *„Jako když jsme samy, tak nám to už přijde úplně normální, dětem to přijde úplně normální, ale je to takový to, že když člověk někam přijde a tam to neví, tak je to takový... ze začátku jsem si i říkala tyjo, musím si dávat pozor, abych jí teďka nevykla, ať to nevypadá blbě a Diana naopak, ta z toho měla radost, když si toho někdo všimnul, a poukazoval na to, že si vykáme.“*

„Ze začátku to bylo takový, jakože když jsem mluvila na ni a vykala jsem, tak to vypadalo, že mluvím v množném čísle anebo na někoho jiného, tak mi odpovídali jiní lidi a pak vznikají vtipný situace, no.“

Diana, pár č. 2

Dvě takové situace Diana přímo uvádí také ve svém protokolu, a to při interakci se servírkou a kolegyní, kdy nemuselo být z komunikace primárně rozeznatelné, komu je sdělení určeno.

Co se týká komunikace před dětmi a jejich vnímání tohoto procesu u respondentek, popsaly, jak dívkám jejich rozhodnutí vysvětlily. Jedná se tedy o „pozůstatek ze zaměstnání“, na který si již zvykly a nyní ho již nechtějí měnit.

„Myslím, že tak nějak, jak to vysvětlujeme vám, že jsme prostě už od práce zvyklé. Chvilku si z toho taky dělaly srandu, ale teďka už to berou úplně přirozeně. Když jsem Dianu požádala o ruku, tak se holky ptaly, jestli si už budu tykat.“

- Celestýna, pár č. 2

„Pak se ptaly, jestli si po svatbě budu tykat, a když jsme jim i na to řekly, že ne, tak už asi rezignovaly, no.“

-Diana, pár č. 2

Kromě dvou dětí, které partnerky společně vychovávají, se pravidelně starají také o Celestýnina syna z předchozího vztahu. Celestýna v rámci rozhovoru popsala situaci, při které se její čtyřletý syn pokouší komunikovat také prostřednictvím vykání.

„Malej, že jak nás poslouchá, tak Dianě občas řekne třeba „dáte mi pítí?“ Že nepoužívá to dáš mi pítí, ale prostě jí vykne, a tomu se občas smějem.“

- Celestýna, pár č. 2

Na otázku, zda mají respondentky pocit, zda jejich způsob komunikace nějakým způsobem vybočuje ze společenských norem, shodně odpověděly, že ne. Diana poté uvedla vlastní postřeh, který však za vybočení popsala.

„Budeme mít svatební sliby ve vykání! A i takovou tu řeč, tak to jsme zvědavé, jak to ten oddávající zvládne. Svatba není vážná věc, tak se u toho určitě zasmějeme.“

- Diana, pár č. 2

Poslední otázka, kterou respondentky zodpověděly obsáhleji, se týkala komentování a zesměšňování jejich volby způsobu komunikace ze strany dalších rodinných příslušníků nebo přátel. Celestýna uvedla, že její „rodiče ještě do nedávna říkali, že si určitě začneme vykat, protože táta měl taky kdysi vztah s kolegyní a vykali si taky nějakou dobu, už co spolu byli, ale třeba měsíc, dva, a to jenom čistě z toho profesionálního hlediska, aby v práci nikdo nevěděl,

a pak si právě začali jako tykat. Tak jsem jim vysvětlovala, že tak to my nemáme, a tak to u nás nebude, a už to neřeší.“

Z tohoto jejího tvrzení vyplývá, že podobnou zkušenost s užíváním vykání v intimním vztahu měl i její otec a v případě tohoto partnerství by se motivace dala identifikovat jako udržení tohoto vztahu v soukromí, mimo pracovní kolektiv.

Co se týká pozorování zesměšňování, uvedla Celestýna jednu negativní zkušenost se svým strýcem: *„Jeho syn si taky ve vztahu vykává, a přítelkyně strejdy říkala divej, ty holky si taky vykaj, no a on zareagoval jako „no to se všichni zbláznili nebo co? Ani to nebylo vtipný, ani se nesmál a pro nás to bylo trochu nepříjemný.“*

Erik s Felixem ve svých odpovědích poměrně obsáhle popsali jak vysvětlování používání vykání před ostatními lidmi, tak i další důležité poznatky. Oba partneři se shodují na tom, že svou volbu nemuseli nikdy nikomu složitě vysvětlovat ani obhajovat a nesetkali se ani se zesměšňováním.

Nejprve tedy k tomu, jak vysvětlují své rozhodnutí ohledně komunikace ostatním. Erik uvedl, že *„většinou není moc potřeba vysvětlovat, prostě jenom řeknem, že si vykáme, když si na to vzpomenem, tak to teda říkáme lidem dopředu, aby nebyli zaskočení. Protože pak jsou zmatení a neví co se děje, kdo na koho mluví, ale myslím si, že jako nikdy nebyl extra důvod to vysvětlovat. Nestalo se, že by se někdo jako okamžitě ptal a proč nebo tak, a jak. Že jako většinou jsou ty reakce okay.“*

Erik stejně jako Diana z páru č. 2 popisuje, že v určitých situacích může dojít ke zmatení ostatních účastníků komunikace, a to právě kvůli užívanému plurálu. Zároveň uvádí, že reakce na jejich volbu jsou přijatelné, akceptující a respektující k jejich volbě.

Felix jeho tvrzení doplňuje o vlastní postřehy:

„Zrovna včera jsme byli u kamarádky, tak jsem jí říkal, hele jako nelekni se, my si spolu vykáme, jen ať se jako nelekneš, jestli se něco děje nebo tak. Asi chápu, že to může někomu připadat takový netradiční, třeba mí rodiče z toho byli hodně překvapení. A ještě jsem teda zažil, že když jako si třeba před někým vykáme a já na to neupozorním, tak se stalo, že si třeba toho ti lidi ani nevšimli, že si spolu vykáme, a až třeba po nějaké jako páté návštěvě si toho všimli a byli jako překvapení. Že jako takhle, když s někým mluvíme, tak si toho lidi prostě nevšimnou, no.“

Výše uvedenou situaci s přístupem rodiny k jejich komunikaci ještě Felix rozvíjí i dále:

„Jenom bych dodal, že moje rodina je taková, že to nechápe, ale jakože taky nedošlo na žádný extra vysvětlování kromě toho, že jsem teda vysvětlil že to tak prostě máme a že to tak chceme a že nám to vyhovuje. A vlastně jako v podstatě není na tom moc co vysvětlovat. Jako nechápou to pořád, ale už se neptají, protože asi tušej, že bych jim odpověděl stejně.“

K tématu, zda mají partneři pocit, že jejich způsob komunikace nějakým způsobem vybočuje ze společnosti, se jejich názory opět shodují. Erik uvedl, že určitě ano a že v této formě komunikace pociťuje odkaz ke dřívějšímu jazyku, kdy bylo vykání obecně rozšířenější. Felix na toto reaguje tvrzením, že mu vykání připadá jako netradiční, ale pořád přirozený způsob komunikace.

„Já to jako vnímám třeba jako něco, co bylo ve zvyklosti prostě dřív, protože tenkrát jako to bylo normální, že člověk vykal téměř všem kolem sebe, i třeba tomu partnerovi nebo partnerce a jako teď to samozřejmě v tom zvyku není, ale zas mi to nepřijde jako něco, co by nějak jako ten řád nějak úplně narušovalo, jakože je to trošku mimo normu, ale ne zase tolik, aby z toho bylo jako nějaký velký haló.“

- Erik, pár č. 3

„Já to třeba jako vnímám, že v dnešní době ve vztahu si vykat, že je to netradiční, ale pořád je to pro mě jako naprosto přirozený. Vnímáme tu netradičnost.“

- Felix, pár č. 3

3.4 Aplikace na dílčí výzkumné otázky

V rámci této kapitoly jsou představeny zjištěné odpovědi na výzkumné otázky, které vyvstaly z provedených sebepozorovacích protokolů a polostrukturovaných rozhovorů. Aby bylo možné získat ucelený pohled na partnerskou komunikaci při které je užíváno vykání, je důležité se nejdříve zaměřit na zodpovězení dílčích výzkumných otázek.

3.4.1 V jakých situacích partneri vykání užívají?

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že dva páry ze tří (tzn. Celestýna a Diana, Erik a Felix) užívají vykání na každodenní bázi, bez vazby na konkrétní komunikační situaci nebo kontext. I když Celestýna a Diana popisují počátky jejich vztahu jako poměr, který se snažily udržovat v tajnosti a na to bylo navázáno také situační používání tykání a vykání, v současné době již partnerky tyto situace nijak neodlišují a vykání používají konstantně, a to i v domácnosti před dětmi.

Erik a Felix se v rámci protokolů a rozhovorů zmínili také o používání tykání, které se v jejich komunikaci ale objevuje jen jako součást odkazování na popkulturní nebo jiná díla. Erik uvedl, že *„tykání používáme pouze u zavedených frází a citátů.“*

Jako druhý způsob používání tykání v páru uvádí Felix nechtěné užití této formy. Blíže se vyjadřuje ve svém postřehu ke komunikační situaci č. 4 (3.F), v níž je v rámci protokolu ale uvedeno vykání (jedná se o komunikační situaci obecného charakteru, při které partneri vedou rozhovor o bývalých spolužácích, kteří již zakládají rodiny). *„Občas se stane, že jeden z partnerů při rozhovoru s tím druhým omylem použije tykání. V takové situaci se partner omluví a vrátí se k vykání.“* (Felix, pár 3)

Z tohoto tvrzení je možné vyvodit, že užívání tykání pro jedince setrvávající v tomto vztahu není žádoucí a že preferují vzájemnou komunikaci ve formě vykání.

Alex a Beata, respondenti z prvního páru, v rámci sebepozorování uvádějí, že se i přes standardní používání vykání uchylují také k tykání, a to především během hádek nebo jiných emočně vypjatých situací. Alex popsal hned několik situací, kdy vůči partnerce použil tykání a také fakt, že vykání v komunikaci preferuje Beata a on její přání respektuje.

„Tykám partnerce jen při hádkách – v pokročilé fázi, nebo omylem (z nepozornosti). Celkově jí tykám častěji než ona mně.“

- Alex, pár č. 1

„V průběhu zapisování do protokolů se nám každému jednou stalo, že tomu druhému jednou tykl. Nestává se nám to často, teď snad vlivem výzkumu. Vždy se rovnou opravíme a asi nad tím nijak víc nepřemýšlíme.“

- Beata, pár č. 1

3.4.2 Jak se partneři mezi sebou oslovují?

Všechny páry v sebezpozorovacích protokolech uvedly, že používání vykání je součástí každodenní komunikace v jejich vztahu. V kapitole 3.2 byly popsány tři sledované kategorie, tedy oslovování a označování, vykání v partnerství a používání tykání. Tyto kategorie byly rozlišeny pomocí ztučnění textu, podtržením a vlnovkou. Tato kapitola se zabývá sdružením a následnou komparací jednotlivých odpovědí každého páru.

U prvního páru, tedy respondentů Alexe a Beaty, nejsou v rámci oslovování pozorovány žádné obecné zdrobněliny nebo milostná označování. V protokolech obou partnerů se objevuje označení „Judi“²⁵, které partneři vzájemně užívají jak v mluvené, tak psané formě komunikace. Toto popisují vlastními slovy jako „standartní formu oslovení“, kterou používají v kombinaci s vykáním v každodenní komunikaci. Beata mimo to uvádí neutrální variantu partnerova jména v pátém pádě, která je pro účely tohoto výzkumu přenesena na přidělené jméno.

Co se týká označování, ani jeden z partnerů neuvedl konkrétní slova, která by bylo možné analyzovat.

Vzhledem k tomu, že respondenti se neúčastnili druhé fáze výzkumu, nejsou zde jejich následné postřehy doplněny.

	Alex	Beata
„Judi“	9 ×	9 ×
5. pád křestního jména	0 ×	1 ×

Tabulka 22 – Alex a Beata: Počty zaznamenaných oslovení, zdroj: vlastní zpracování podle sebezpozorovacích protokolů

Celestýna a Diana uvádí v protokolech oslovování, které se dá v oblasti blízkých vztahů považovat za obecně používané. Nejčastěji používají vzájemně oslovení „lásko“, Celestýna toto zaznamenala celkem devětkrát, Diana pětkrát. Další formy oslovování jsou zaznamenány v následující tabulce.

Ke kategorii označení je možné přiřadit spojení „dokonalá žena“, jež ve svém protokolu uvedla Celestýna. Jednalo se o verbální komunikaci, která je blíže specifikována výše.

²⁵ Blíže popsáno v kapitole 3.3.2.1.

	Celestýna	Diana
lásko	9 ×	5 ×
zlato, zlatíčko	0 ×	2 ×
zlobidlo	1 ×	0 ×
miláčku	0 ×	1 ×

Tabulka 23 – Celestýna a Diana: Počty zaznamenaných oslovení, zdroj: vlastní zpracování podle sebepozorovacích protokolů

Erik s Felixem zaznamenali ze všech párů nejvyšší počet oslovení a označení, která mezi sebou užívají. Celkově oba respondenti ve svých protokolech uvádějí mnoho postřehů, ve kterých odůvodňují výběr a používání přezdivek a dalších oslovení. Z důvodu širokého rozpětí jednotlivých označení jsou v tabulce uvedena pouze ta, které partneři uvedli více než jednou, ostatní jsou vyjmenovány pod tabulkou.

Slovní označování je u tohoto páru také velmi bohaté. Felix například uvádí, že „rozhovory jsou doplněny o komplimenty, které si obvykle s partnerem vyměňujeme mezi řečí během celého dne“. Z tohoto tvrzení je možné odvodit, že i používání vykání nemá v tomto partnerském vztahu vliv na formálnost jazyka. Erik do protokolu uvedl také následující poznámku: „Máme pro sebe spoustu přezdívek, od drobků po mumínky, knedlíky, knedle, drahoušky, nejdražší a zdobněliny jmen.“²⁶

	Erik	Felix
drahý	3 ×	3 ×
mumínku	2 ×	2 ×
pane (+ varianta s přídavným jménem)	1 ×	3 ×
drobku (drobínku)	2 ×	2 ×

Tabulka 24 – Erik a Felix: Počty zaznamenaných oslovení, zdroj: vlastní zpracování podle sebepozorovacích protokolů

²⁶ K tomuto tématu se partneři dále vyjádřili během rozhovoru, jejich odpovědi z této fáze výzkumu jsou zaznamenány v kapitole 3.5.

Další oslovení, které partneri uvedli do protokolů: *knedlíku, bebi, raubíři*.

Další označení, které partneri uvedli do protokolů: *matlík* (v kontextu „*jste můj matlík*“), *jste nejlepší/nejšikovnější/nejkrásnější/nejhodnější*. Partneri obecně v komunikaci používají mnoho pochval a slov ujištění, o tom ostatně mluvili také v polostrukturovaném rozhovoru.

3.4.3 Jak tyto prostředky souvisí se zažitým užíváním vykání ve společnosti? Vybočují nějakým způsobem z jazykových konvencí?

Ze získaných odpovědí je možné konstatovat, že respondenti (Celestýna, Diana, Erik a Felix) nepovažují užívání vykání v jejich vztahu za výjimečnost nebo něco, co by mělo vybočovat ze společností nastavených norem. Z pohledu na celkový kontext současného českého jazyka je zřetelné, že vykání v takto úzkém vztahu není považováno za standard a je možné jej považovat za odchýlení od normy.

Co se týká srovnání vykání v partnerství a užívání vykání jakožto prostředku jazykové zdvořilosti, které je součástí každodenních interakcí jedinců, je možné uvést, že určité prvky zdvořilosti popisují i respondenti. Například Erik s Felixem uvedli, že díky vykání mají větší pocit vzájemného respektu, který už nemusí vyjadřovat jinak. Na opačném názorovém pólu stojí Celestýna s Dianou, které o vzájemném respektu v souvislosti s jazykem nepřemýšlí.

Pokud by měly být sledovány odchylky od jazykových norem, které jsou společností akceptovány a dodržovány, bylo by zde možné uvést nestandardní užívání vykání a oslovení ve zdrobnělé nebo domácké formě, která jsou podrobně popsána v předchozí kapitole. K tomuto je možné přiřadit také používání pozdravů (žádný z párů neužívá vykání tak striktně, aby se například zdravili slovy „dobrý den“, používají hovorové pozdravy).

3.4.4 Jak reflektují partneri používání vykání?

Respondenti z druhého a třetího páru se shodují, že jim vykání vyhovuje a je pro ně přirozené. Jejich pohledy se nerozcházejí ani v názoru na návrat k tykání, který nezvažují.

U prvního páru, tedy Alexe a Beaty je reflexe rozporuplná. Z postřehů Alexe je zřetelné, že jeho přístup k užívání vykání není možné ztotožnit s názory ostatních respondentů. Beata ve svém protokolu popisuje, že si s partnerem vzájemně vykají a že se na tomto způsobu komunikace shodli, avšak Alex automaticky partnerce tyká ve vyhrocených situacích, nebo z nepozornosti.

Z těchto výstupů je možné vyvodit, že partneri, kteří užívají vykání od počátku vztahu (a to nezávisle na motivacích: u Celestýny a Diany to bylo vlivem pracovního prostředí

a postavení, u Erika s Felixem způsob komunikační hry při seznamování), vnímají používání tohoto způsobu komunikace přirozeněji.

3.4.5 Jaké jsou jejich motivace k užívání vykání?

Z odpovědí v protokolech Alexe a Beaty je možné vyčíst, že vykání ve vztahu preferuje Beata a Alex toto respektuje. Beata však nijak nepopisuje vlastní motivaci pro užívání vykání.

Celestýna a Diana v protokolech žádné postřehy ohledně motivace nebo o důvodech, proč se rozhodly pro vykání neuvádí. Během rozhovoru se však shodly, že žádnou konkrétní motivaci nepocítují. Jejich používání vykání pramení z pracovního vztahu a z následného tajení partnerského vztahu na pracovišti. Nyní nepocítují potřebu s vykáním přestat, tento způsob komunikace oběma vyhovuje a jsou na něj navyklé.

Pro Erika s Felixem je jednoznačnou motivací pro užívání vykání ve vztahu vzájemné vyjádření respektu. Partneři o tomto tématu mluvili často, respekt vyjádřený prostřednictvím jazyka je pro ně samozřejmý a užívání vykání považují za přirozené.

3.4.6 Realizují partneři užívání vykání jako nástroj vyjadřování jazykové zdvořilosti?

U prvního páru, tedy u Alexe a Beaty není možné tuto otázku zodpovědět, a to z důvodu jejich neúčasti ve druhé fázi výzkumu.

Celestýna s Dianou z druhého páru ani v protokolech, ani během rozhovoru neuvedly, že by jejich způsob užívání vykání vnímaly nějakým způsobem v rámci jazykové zdvořilosti.

Erik s Felixem, respondenti z třetího páru, shodně uvedli, že díky používání vykání pocítují vzájemný respekt při každodenní komunikaci. V tomto případě je tedy možné říci, že partneři vykání používají i jako prostředek jazykové zdvořilosti, i když to není jeho primárním účelem.

3.5 Zodpovězení hlavní výzkumné otázky

Po zodpovězení dílčích výzkumných otázek je možné získat ucelený pohled na způsob, jakým mezi sebou partneři užívající vykání komunikují. Nelze říci, že by se odpovědi respondentů ve všech okruzích shodovaly, i když jsou pozorovatelná podobná témata. Obecně je možné říci, že vykání (alespoň respondentům, kteří se účastnili obou fází výzkumu) vyhovuje a nyní jej preferují před používáním tykání.

Právě kvůli odlišnostem ve vnímání vykání a postojům respondentů není možné konkrétní zjištěná data implikovat na celou komunitu, ve které partneři užívají vykání, jelikož je možné pozorovat různá specifika, motivace a vnímání pozorovaného fenoménu.

Společným znakem všech pozorovaných párů je užívání vykání ve spojení s oslovením v podobě zdrobnělin, přezdivek a s používáním dalších domáckých slov.

4 Zhodnocení výzkumu

I přes níže popsané limity výzkumu je možné konstatovat, že byly zodpovězeny stanovené výzkumné otázky a je tak možné přinést ucelený pohled na komunikaci v partnerstvích, kde se účastníci těchto vztahů rozhodli pro používání vykání. Vzhledem k faktu, že se doposud tímto fenoménem nezabývala žádná současná odborná publikace je možné práci považovat alespoň za zevrubný úvod do zkoumání tohoto tématu.

4.1 Limity výzkumu

Mezi možné limity výzkumu lze zařadit následující:

- 1) **Malý výzkumný vzorek, nízký počet respondentů** – Vzhledem k tomu, že výzkumný vzorek sestával pouze ze tří párů, tzn. šesti respondentů, kteří navíc žijí v různých formách vztahů (manželství, nesezdané soužití, zasnoubení apod.), nemůže výzkum podat ucelený pohled k používání tohoto fenoménu pouze u jedné z těchto skupin. Je sice možné zodpovědět výzkumné otázky, ale již nejde zobecnit výstupy této práce na další vztahy, v nichž je užíváno vykání. Vzhledem k tomu, že jeden z párů se neúčastnil polostrukturovaného rozhovoru, a jsou tak získána pouze data od partnerů, kteří mohou mít vzhledem ke své orientaci jinou volbu jazyka, je možné pozorovat pouze to, zda jsou jejich vztahy vykáním ovlivněny a případně do jaké míry.
- 2) **Časová náročnost výzkumu** – protože výzkum neprobíhal kontinuálně během kratšího časového období, nýbrž byl prakticky rozdělen do dvou úseků (tzn. jaro 2022 a jaro 2023), je možné, že si respondenti již nemuseli pamatovat skutečnosti, které do protokolů uváděli. To mohlo mít za následek zkreslení jejich odpovědí při účasti na rozhovoru. Zároveň je však možné pozorovat, zda se jejich vnímání používání vykání proměnilo. Také zodpovídali otázku, zda přemýšleli o tom, zda s vykáním skončí.
- 3) **Účast obou partnerů u polostrukturovaného rozhovoru najednou** – skutečnost, že při polostrukturovaných rozhovorech byli přítomni oba partneři a měli odpovídat na stejné dotazy mohla přispět ke zkreslení získaných dat. Toto je možné pozorovat jako menší zapojení jednoho z partnerů do rozhovoru (typicky v pozici dominantní a submisivní partner), zodpovězení otázky tak, aby před partnerem nevyjádřil nesouhlas nebo strach či stud z vlastní odpovědi na otázku.

- 4) **Osnova polostrukturovaného rozhovoru** – po vyhodnocení odpovědí respondentů a zodpovězení výzkumných otázek je možné pozorovat, že témata, která měla být primárně zjišťována, vzešla z rozhovorů spíše upozaděna, zatímco některá témata byla vnímána jako důležitější. Pokud by výzkum v budoucnu měl pokračovat, bylo by žádoucí zhodnotit přínos sledovaných otázek a scénář případně upravit tak, aby více korespondoval s výzkumnými otázkami.

4.2 Návrh typologie vzniku vykání v partnerství a motivace

Tato část práce obsahuje východiska a vlastní návrh teorií spojených s tématem výzkumu této diplomové práce. První z navrhovaných východisek pojednává o vzniku vykání v partnerství a uvádí možnosti, jak se partneři mohou k užívání této formy jazyka dostat. Druhé východisko se týká motivací, které partnery k používání vykání vedou. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že vykání je pro všechny respondenty přirozenou součástí jejich komunikace s partnerem, a to i přes to, že tento způsob komunikace doposud nepreferovali a neužívali.

4.2.1 Vznik vykání v partnerství

Mezi faktory, které mají podíl na počátku užívání vykání ve vztahu lze uvést čtyři činitele:

1. Věkový rozdíl

Jako první činitel může být označen vyšší věkový rozdíl. V rámci výzkumu popsali respondenti z prvního páru, že mezi sebou mají takřka dvacetiletý rozdíl. V tomto páru však tento faktor není rozhodným, nicméně lze jej uvést jako možnost pro počátek užívání vykání ve vztahu.

2. Seznámení v seniorním věku

Tento faktor také souvisí s věkem, avšak neřeší rozdíl. Jedná se o situace, ve kterých si vykají dva lidé v seniorním věku, kteří spolu navazují vztah například po ztrátě partnera. Tento způsob užívání vykání je možné pozorovat nejen v partnerských poměrech, ale i v jiných formách blízkého vztahu. Toto lze pozorovat například v domovech pro seniory nebo denních centrech.

3. Výchozí vztah: nadřizený a podřizený

Tento činitel popsaly v rámci výzkumu Celestýna s Dianou, jež se seznámily na pracovišti, kdy Celestýna byla Dianě nadřizenou (Celestýna popisuje také proces seznámení a používání vykání v počátcích jejich poměru). Vykání se pak může stát součástí „utajování“ vztahu na pracovišti a tím se jej partneři naučí užívat i v soukromí.

4. Komunikační hra

Poslední z možných navrhovaných faktorů pro užívání vykání je způsob komunikační hry. Erik z páru č. 3 uvedl, že partnerovi začal vykat na seznamovací aplikaci Tinder. Z jeho strany se mohlo jednat o komunikační hru, která mohla být zahájena s různými cíli – ať už upoutání pozornosti nebo zdvořilostí vůči neznámé osobě.

4.2.2 Typologie motivací

Určení typologie motivací sice nebylo primárním cílem této práce, avšak po rozhovorech nejen s respondenty, ale i s dalšími zástupci komunity lidí, kteří ve svém vztahu používají vzájemně vykání, jež byly realizovány také v rámci této práce, je možné rozlišit čtyři různé typy:

1. Projev úcty k druhému

Partnery k užívání vykání motivuje respekt, který v této formě jazyka cítí a je pro ně důvěrný. Tuto motivaci uvedli Erik s Felixem jako faktor, který oba pociťují. Jedná se o komunikaci, ve které partneři prostřednictvím jazyka pociťují vzájemný respekt.

2. Přejít na vykání není potřeba

Tato motivace souvisí s tím, jak vykání v partnerství vzniklo – jedná se například o situace, které vznikly podle bodu 2 v předchozí kapitole. Celestýna a Diana během rozhovoru odpověděly, že jejich jediná motivace pro setrvávání v tomto stylu komunikace je fakt, že nechtějí přejít zpět na tykání a užívání vykání jim vyhovuje. Toto může být zapříčiněno zvyklostmi, jelikož po určité době se vykání stává pro partnery normou.

3. Prevence konfliktního chování

Vykání ve vztahu může být používáno také jako preventivní krok před konfliktním chováním. Tuto motivaci sice neuvedl žádný z respondentů, avšak vzhledem k povaze jazyka není možné ji vyloučit. Vykání může upozadit užívání vulgarit a neformálních výrazů.

4. Odlišení se od ostatních

V současné době, kdy se i vlivem sociálních sítí jazyk deformuje a ztrácí na formálnosti, může být únik k užívání vykání v partnerském vztahu brán jako způsob odlišení se od většinové společnosti.

Závěr

Tato magisterská diplomová práce popsala, jak může probíhat vykání mezi lidmi, kteří spolu žijí v intimním vztahu, a to skrze data z etnografického výzkumu a později z polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumu se účastnilo šest respondentů (tři páry), kteří měli nejdříve pozorovat, jak společně komunikují a ve druhé fázi výzkumu se účastnili polostrukturovaných rozhovorů. Cílem práce bylo poskytnout náhled do způsobu komunikace lidí, kteří užívají vykání v jiném kontextu než je primárně dáno společenskou normou.

V rámci teoretické části práce byly vymezeny pojmy související s tykáním a vykáním, jazykovou zdvořilostí, etiketou a dalšími pojmy, které s tématem přímo souvisí. Přiložena je také kapitola Exkurz I, která popisuje vykání jako lifestylové téma. V metodologické části práce jsou představeny používané metody (také popis protokolů a scénáře), výzkumné cíle a vzorek a další pojmy. Sebepozorovací protokoly respondenti vyplňovali po dobu tří dnů, ve kterých probíhalo sebepozorování, polostrukturované rozhovory byly uskutečněny až ve druhé fázi výzkumu.

Analytická část se zabývá popisem jednotlivých metod a dat, která byla získána. U protokolů se jednalo především o identifikaci konkrétních komunikačních situací, oslovování a o ukázkou, jak komunikace ve vykání mezi partnery probíhá. Ve druhé části této kapitoly jsou pak analyzovány odpovědi respondentů na polostrukturované rozhovory. Mezi stěžejní výsledky práce lze zařadit podrobný popis oslovování, které partneri mezi sebou užívají v kombinaci s vykáním, popis situací a důvody pro užívání vykání a také pozorování přechodu na tykání. Jeden respondent ze šesti uvedl, že tykání používá jako příznakovou formu jazyka, např. při hádkách nebo jiných emočně náročnějších situacích. Respondenti z párů 2 a 3 se shodují ve vnímání tykání jako nepřirozené formy jazyka v jejich současném stavu. To může být zapříčiněno zvyklostí, protože užívají vykání kontinuálně a od seznámení. Další zjištění odkazuje k porovnání této formy jazyka a společností akceptovatelnými normami. Je možné říci, že vykání ve vztahu vybočuje z těchto norem, avšak respondenti toto na své komunikaci nijak nepocítují a považují ji za zcela přirozenou.

Z výsledků sebepozorovacích protokolů a polostrukturovaných rozhovorů vyplývá, že není možné jednoznačně definovat, jak komunita partnerů, kteří užívají vykání, tento způsob komunikace používá. Každý z dotazovaných párů vykazoval při komunikaci jistá specifika, která není možné zobecňovat. Toto by bylo možné naplnit až podrobným dotazováním širšího vzorku vycházejícího z této komunity.

Čtvrtá a poslední část práce se zaměřuje na popsání limitů výzkumu a východisek práce. Uvedené limity se odvíjí od nedostatků, které byly zjištěny během analýzy a aplikace dat na výzkumné otázky. V rámci kapitoly, která mapuje východiska práce je možné zaznamenat typologie vzniku vykání a motivací, které partnery vedou k užívání vykání. Jedná se o návrhy teoretického uchopení tohoto tématu, protože doposud neexistuje odborná literatura zkoumající tento netradiční způsob komunikace. Práce otvírá otázky v oblasti intimní komunikace a může sloužit jako úvod do tohoto tématu.

Seznam literatury a elektronických zdrojů

BROWN, Penelope a Stephen C. LEVINSON, 2010. Politeness: some universals in language usage. 19th print. Cambridge: University Press. Studies in interactional sociolinguistics. ISBN 978-0-521-31355-1.

BUREŠOVÁ, Kateřina, 2020. Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-03-12]. ISBN 978-80-7330-372-3. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/buresova-rodicovstvi_a_partnerstvi_gayu_a_leseb_v_ceskem_pravu.pdf

ČERMÁK, Kliment, 1903. Tykání a vykání u dětí československých. Český lid. 12.(8.), 357-360.

ČESKO. § 1 odst. 1 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů – znění od 2. 8. 2021. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#p1-1>

ČESKO. § 656 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – znění od 1. 7. 2021. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#p655-1>

Dámský klub. Frekvence 1, 10. listopadu 2011. Dostupné z: <https://www.frekvence1.cz/radio/zaznamy-poradu/vecer/vykate-svemu-partnerovi-359.shtml>

DOŘIČÁK, Lukáš, 2016. Nesezdané soužití – obecné pojednání a jeho význam v právu. In: Iurium [online]. Brno: Nugis Finem [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.iurium.cz/2016/03/01/nesezdane-souziti-obecne-pojednani-a-jeho-vyznam-v-pravu/>

GILMAN, Albert, BROWN, Roger, ed., 1960. The pronouns of Power and Solidarity. In: SEBEOK, Thomas A. Style in Language. MIT Press, s. 253-276.

HARGAŠOVÁ, Marta a Tomáš NOVÁK, 2007. Předmanželské poradenství. Praha: Grada. Psyhé (Grada). ISBN 978-80-247-1730-2.

HAYESOVÁ, Nicky, 2007. Základy sociální psychologie. Vyd. 4. Přeložil Irena ŠTĚPANÍKOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-283-6.

HIRSCHOVÁ, Milada, 2017: Komunikační situace. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: https://www.czechency.org/slovník/KOMUNIKAČNÍ_SITUACE

HOFFMANNOVÁ, Jana, 1999. Pragmalingvistický pohled na dopisy Karla Čapka. Naše řeč [online] 1999/3 [cit.2022-04-06]
Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7514.%20Cit.%2014.%207.%202011>

JANEČEK, Petr, 2017. Etnografický výzkum. In: Roman Doušek a kol.: Úvod do etnologického výzkumu. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6883-4.

JURMAN, Alexander, 2001. Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině. Slovo a Slovesnost [online]. 62(3), 185-199 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4023>

KADERKA, Petr, 2013. Pragmatika situace. Slovo a Slovesnost [online]. 74(1), 13-40. [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/268743149_Pragmatika_situace_Pragmatics_of_Situation

KUPCOVÁ ZELENDA, Adéla, 2022. Vy vole, já Vás miluji! Aneb proč si s manželem vykáme. Edunomád: Putování za učením nadivoko [online]. Praha: Edunomád, 10.8.2018 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <http://edunomad.cz/2018/08/10/vy-vole-ja-vas-miluji-aneb-proc-si-s-manzelem-vykame/>

MARUŠINEC, Pavel, Magdalena TYDRICHOVÁ a Vít ŠVACHOUČEK, 2022. Zdvořilostní formy v evropských jazycích. In: MENSA České republiky [online]. Praha: Mensa [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <http://www.mensa.cz/volny-cas/zajmove-skupiny/jazyky/zdvformy/>

MATĚJKOVÁ, Erika, 2007. Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích. Praha: Grada. Partnerské vztahy. ISBN 978-80-247-1832-3.

MATHÉ, Ivo a Ladislav ŠPAČEK, 2005. Etiketa. Praha: BB/art. ISBN 80-7341-564-X.

NEKULA, Marek, 2017. Zdvořilost. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 2022-03-17]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ZDVORILOST>

NEKVAPIL, Jiří a Jiří Václav NEUSTUPNÝ, 2005. Politeness in the Czech Republic: Distance, Levels of Expression, Management and Intercultural Contact. In: EDWARDS, John. Politeness in Europe. Clevedon: Multilingual Matters, s. 246-262. ISBN 9781853597381. ISSN 2003024120.

NEŠPOR, Zdeněk R., ed., 2018. Distance sociální. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD>

NEŠPOR, Zdeněk R., ed., 2018. Manželství. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Man%C5%BEelstv%C3%AD>

NEŠPOR, Zdeněk, ed., 2018. Konvence společenská. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konvence_spole%C4%8Densk%C3%A1

NEŠPOR, Zdeněk, ed., 2018. Soužití nesezdané. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sou%C5%BEit%C3%AD_nesezdan%C3%A9

NEŠPOR, Zdeněk, ed., 2018. Vzor kulturní. Sociologická encyklopedie [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vzor_kulturn%C3%AD

PATOČKA, Otakar, 2000. O tykání a vykání. Praha: Grada. ISBN 80-247-0000-X.

Poradna. Rozhlas, ČRo – Dvojka, 19. prosince 2016. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/manzelstvi-v-krizi-nevite-jak-dal-zkuste-si-znovu-vykat-radi-psycholozka-7450937>

Poradte.cz, 2023. *Poradte.cz* [online]. Praha: Poradna Poradte.cz [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <https://www.poradte.cz/volna-diskuze/35168-vykani-mezi-partnery.html>

PRAŠKO, Ján, 2005. Asertivita v partnerství. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1246-8.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie, 2014. Pragmatika: studijní příručka. Praha: Karolinum. Dostupné z: <http://sites.ff.cuni.cz/ucjtk/wp-content/uploads/sites/57/2015/11/pragmatika.pdf>

SMEJKAL, Vladimír a Hana BACHRACHOVÁ SCHELOVÁ, 2011. VELKÝ LEXIKON SPOLEČENSKÉHO CHOVÁNÍ. Druhé, rozšířené vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-7081-9.

SMEJKAL, Vladimír, 2009. Proč si vykat?. In: *Eva Lábusová* [online]. Praha: Eva Lábusová, jaro 2009 [cit. 2023-04-16]. Dostupné z: <http://www.evalabusova.cz/clanky/vykat.php>

ŠPAČEK, Ladislav, 2019. Moderní etiketa. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-5445-4.

ŠVEHLOVÁ, Milena, 1994. Zdvořilost a řečová etiketa. In: *Filologické studie XIX*. Praha: Karolinum, s. 39–61.

THOMPSON, John B., 2004. Média a modernita: sociální teorie médií. Praha: Karolinum. Mediální studia. ISBN 80-246-0652-6.

VYBÍRAL, Zbyněk, 2000. Psychologie lidské komunikace. Praha: Portál. ISBN 80-7178-291-2.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 2008. Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam obrázků

Obrázek 1 – Erik a Felix: ukázka použití emoji jako reakce na sdělení	50
---	----

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Zdvořilostní maxima	23
Tabulka 2 – Pozitivní a negativní zdvořilost.....	24
Tabulka 3 – Alex a Beata: Komunikace spojená s jídlem.....	42
Tabulka 4 – Celestýna a Diana: Komunikace spojená s jídlem	42
Tabulka 5 – Erik a Felix: Komunikace spojená s jídlem,	43
Tabulka 6 – Alex a Beata: Textová komunikace po celý den	45
Tabulka 7 – Celestýna a Diana: Textová komunikace po celý den	47
Tabulka 8 – Erik a Felix: Textová komunikace po celý den.....	48
Tabulka 9 – Alex a Beata: Plánování, domlouvání a otázky	51
Tabulka 10 – Celestýna a Diana: Plánování, domlouvání a otázky	52
Tabulka 11 – Erik a Felix: Plánování, domlouvání a otázky	53
Tabulka 12 – Alex a Beata: Komunikace v určitou denní dobu	55
Tabulka 13 – Celestýna a Diana: Komunikace v určitou denní dobu	55
Tabulka 14 – Erik a Felix: Komunikace v určitou denní dobu	57
Tabulka 15 – Alex a Beata: Konverzace se třetími osobami	58
Tabulka 16 – Celestýna a Diana: Konverzace se třetími osobami	59
Tabulka 17 – Erik a Felix: Konverzace se třetími osobami	60
Tabulka 18 – Alex a Beata: ostatní komunikáty	61
Tabulka 19 – Alex a Beata: vykání při hádkách	62
Tabulka 20 – Celestýna a Diana: ostatní komunikáty	63
Tabulka 21 – Erik a Felix: ostatní komunikáty	63
Tabulka 22 – Alex a Beata: Počty zaznamenaných oslovení.....	76
Tabulka 23 – Celestýna a Diana: Počty zaznamenaných oslovení	77
Tabulka 24 – Erik a Felix: Počty zaznamenaných oslovení.....	77

Seznam příloh

Příloha 1 – Čistý sebezpozorovací protokol

Příloha 2 – Scénář polostrukturovaných rozhovorů

Příloha 3 – Screenshoty psané komunikace mezi Erikem a Felixem

Příloha 1

Protokol pro zaznamenávání sebepozorování pro výzkum používání vzájemného vykání v partnerství nebo manželství

Prosím, protokoly na následujících stranách vytiskněte nebo vytvořte kopii souboru tak, aby jej měl k dispozici i Váš/Vaše partner/ka. Každý z partnerů vyplňuje jeden protokol (buď Partner/ka 1 nebo Partner/ka 2), a to po dobu tří dnů (jeden protokol = jeden den), z nichž by měl být jeden víkendový, případně ze dne, který s partnerem/partnerkou trávíte celý. Pokud takový den během pozorování nenastane, nevadí. U protokolu případně zaškrtněte příslušnou možnost.

Vaše kontakty, data a osobní údaje budou využity pouze pro potřeby tohoto výzkumu a budou vyhodnocována a uchovávána anonymně. Osobní data a jiné specifické identifikační údaje nebudou předány nikomu dalšímu. Výsledná diplomová práce bude publikována v systému Univerzity Palackého a na serveru theses.cz. Vyplněním protokolu s těmito informacemi souhlasíte.

Protokol mi prosím zašlete zpět (buď naskenovaný nebo jako soubor ve formátu .doc nebo .docx) do pátku 8. dubna 2022. Po tomto datu Vás budu kontaktovat s informacemi o rozhovoru, který na sebepozorování navazuje. V případě dotazů či nejasností se na mě neváhejte obrátit, jsem k dispozici na e-mailu [REDACTED] nebo na telefonním čísle [REDACTED].

Děkuji za pomoc, Kristýna Sudková

Partner/ka 1

Partner/ka 2

Křestní jméno:

Věk:

Dosažené vzdělání:

Povolání:

Bydliště (město):

Sdílíte s partnerem/partnerkou společnou domácnost? ano ne

Pokud ano, jak dlouho? _____

Jste manželé nebo registrovaní partneři? ano ne

Pokud ano, jak dlouho? _____

Napadá vás ještě něco, co by mohlo být pro výzkum důležité?

Partner/ka 1, den č. 1

všední den

víkend

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Partner/ka 1, den č. 2 **všední den** **víkend**

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Partner/ka 1, den č. 3 **všední den** **víkend**

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Partner/ka 2, den č. 1 **všední den** **víkend**

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Partner/ka 2, den č. 2 **všední den** **víkend**

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Partner/ka 2, den č. 3 **všední den** **víkend**

Komunikační situace: - téma rozhovoru - čas a místo - přítomnost dalších osob - další relevantní okolnosti	Použitá slova: - forma oslovení - použití vykání - použití tykání (proč?)	Vlastní postřehy k situaci

Příloha 2

Scénář polostrukturovaných rozhovorů

Tento scénář je doplňujícím materiálem pro výzkum vykání v dlouhodobých partnerských vztazích. Vychází z etnografického výzkumu, který byl realizován v březnu a dubnu tohoto roku. V rámci předchozího zkoumání respondenti pozorovali své komunikační chování s partnerem a do předem připraveného protokolu zapisovali konkrétní komunikační situace. Cílem výzkumu je představit vykání v partnerství jako jednu z možností komunikace mezi partnery, a to především zodpovězením hlavní a dílčích výzkumných otázek:

- *Jakým způsobem mezi sebou komunikují partneři užívající vykání?*
- *V jakých situacích partneři vykání užívají (tzn. používají vykání pouze před sebou navzájem, nebo i před rodiči, před známými, ve společnosti apod.)?*
- *Jak se partneři mezi sebou oslovují?*
- *Jak tyto prostředky souvisí se zažitým užíváním vykání ve společnosti? Vybočují nějakým způsobem z jazykových konvencí?*
- *Jak reflektují partneři používání vykání?*

Rozhovor je možné vést a nahrávat audiozáznam z jeho průběhu pouze se souhlasem obou respondentů. Získaná data jsou určena pouze pro účely tohoto výzkumu a budou archivovány pro dobu nezbytně nutnou k jeho dokončení. Audiozáznamy je možné částečně anonymizovat. V diplomové práci budou osobní a jiné citlivé údaje anonymizovány také.

Okruh 1 – Vztah partnerů a způsob komunikace

Demografické údaje:

Změnilo se něco od doby, kdy jste vyplňovali protokoly?

- Věk, změna povolání, dosažené vzdělání, bydliště
- Sdílíte stále společnou domácnost? Uvažujete o uzavření manželství nebo registrovaném partnerství?
- Jak dlouho trvá váš vztah? Jak jste se seznámili?

Způsob komunikace:

- Proč jste se rozhodli pro užívání vykání?
- Vykali/a jste si i se svým bývalým partnerem/partnerkou?
- Vykáte si s partnerem po celou dobu vašeho vztahu?
- Myslíte si, že má používání vykání v partnerství nějaké výhody nebo nevýhody? Pociťujete, že by Vás nějak omezovalo nebo naopak? Dává vám vykání s partnerem pocit spojení, intimity apod.?
- Používáte při komunikaci s partnerem výhradně vykání?
- Vybavíte si situaci, ve které jste svému partnerovi/partnerce tykali/a? Kdy a proč?
- Cítíte se při používání vykání komfortně?
- Jaká oslovení s partnerem užíváte? Oslovujete se křestními jmény, nebo přezdívkami?

Okruh 2 – Komunikační situace

- Vybavíte si nějakou situaci, ve které své/mu partnerce/partnerovi tykáte? (hádky, emočně vypjaté situace – vztek, radost, spontánní momenty, intimní život).
- Používáte někdy tykání jako prvek pro zdůraznění pro danou komunikační situaci?

Okruh 3 – Partneři a společnost

- (pro páry s dětmi) Vykáte si s partnerem/partnerkou před dětmi? Vysvětlili jste jim nějak používání tykání/vykání a důvod, proč si společně vykáte?
- Jak vysvětlujete používání vykání před ostatními osobami? Museli jste někdy vaši volbu komunikace hájit?
- Jak na vykání reagovali vaši rodiče, sourozenci, nejbližší kamarádi?
- Setkali jste se někdy se zesměšňováním volby vaší komunikace?
- Máte pocit, že vaší formou komunikace vybočujete ze společensky nastavených norem?
- Vykáte i jiným blízkým osobám? Proč?

Závěr

Napadá vás ještě něco důležitého k tématu používání vykání v partnerství? Chcete se na něco zeptat?

Poděkování, nabídnutí seznámení s výsledky výzkumu, rozloučení

Příloha 3

